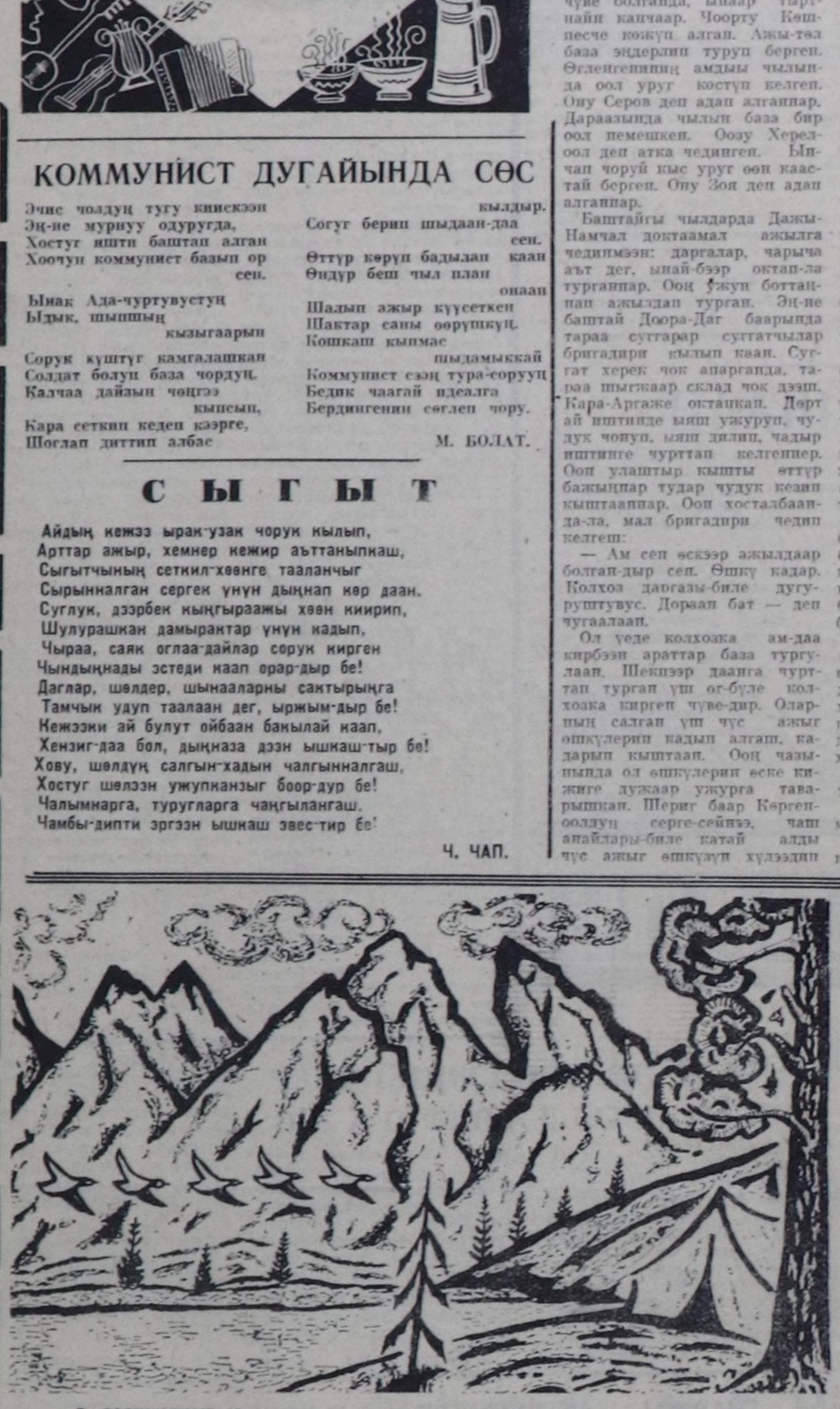

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 43 (11841) | 1982 чылдың февраль 20, суббота | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 кол.

СЭКП Тыва обкомунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде

КЫСКА ХУУСААДА, БЕДИК ШЫНАРЛЫГ

1982 чылда совхозтарга болгаш өске-даа кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге эрттирерин СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели партия, совет, кодээ ажыл-агый органнарынга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга дааскан. Аңаа үндезилээш СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу, республиканың Министрлер Чөвүлели «1982 чылда часкы хову ажылдарынга белеткелге болгаш ону эрттирерингe немелде хемчеглер дугайында» доктаалды хүлээп алган.

Чамдык районнар болгаш совхозтар часкы хову ажылдарын эрттирерингe белеткелди кошкак темпилиг чорудуп турар дээрзин ук доктаалда айыткан. 1982 чылдың часкы хову ажылдарынга кодээ ажыл-агый техниказын чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткээр, совхозтарга механизатор кадрларны четчелээр талазы-биле Кодээ ажыл-агый министерствозу, «Скотопром» трест, Сельхозтехкүрком, СЭКП райкомнары, райкүүскомнар, районнарның кодээ ажыл-агый эргелелдери, ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш специалистери дээштиг хемчеглерни ам-даа чедир албаан. Дыка хөй районнар Сельхозтехниканың, совхозтарның мастерскаяларының бүдүрүлге күчүлерин кошкак ажылдап турар, хөй кезинде олар чаңгыс ээлчегде ажылдап турар болгаш септелгеге ажылчыннарны четчелевээн, чамдык артык кезектер чедишпес, механизатор болгаш суггатчы кадрларның белеткелин чедир организаставаан. Февраль 11-дэги байдал ёзугаар алырга, республикада тракторларның 30 хуузу, культиваторларның 44 хуузу, сеялкаларның 33 хуузу болгаш өске-даа техника аймаа үрелик хевээр болуп турар. Тракторлар септээр планын республика ниитизи-биле 77,8 хуу, ооң иштинде совхозтар 78,1 хуу, Сельхозтехкүрком 77 хуу күүсеткен.

Каа-Хем, Улуг-Хем, Таңды болгаш өске-даа районнарда техника септелгези, ылаңгыя К-700 тракторларының белеткели дыка хожудаашкынныг чорупп турар. «Ленинчи орук», «Бүрен», «Коммунизмниң херели», «Шамбалыг», «Кек-Тей» совхозтарда бар ындыг тракторларның 50-70 хуузу ам-даа үрелик хевээр. «Найырал» болгаш «ҮТКА 25 чылы» совхозтарда К-700-тер техниктиг чыдагааннар-биле ажыл чок турарлар. Ниитизи-биле республикада бар 255 К-700-терниң чүгле 157-зи, азы 61,6 хуузу үрелик эвес.

Сордурукчу дериглер болгаш суггарылга машиналарын септээр графигин Сельхозтехкүркомнуң чаңгыс-даа бүдүрүлгези үе-шаанда күүсетпейн турар. Ооң түңнелинде совхозтарда сордурукчу дериглерниң 44 хуузу, суггарылга машиналарының 55 хуузу белен эвес.

Тараа культураларының, хөй чылдыг сигеннерниң болгаш картофельдиң үрезиннери-биле ажыл-агыйларны хандырар ажыл дүвүренчиг байдалда. Тараа культураларының үрезинин урар планныг 64 совхозтуң чүгле ийизи планын күүсеткен. Картофель үрезинин урар 56 совхозтуң оң ужу планын боттандырган. Хөй чылдыг сигеннер үрезинин урар план чүгле 65,8 хуу күүсеттинген.

Каа-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда тараа культураларының 33-теп 75 хуузу, Бай-Тайга районунуң совхозтарында бүгү бар үрезиннер боктуг болган. Хөй чылдыг сигенниң үрезинин арыглаар ажыл «Күш-ажылдың хостуу», «ҮТКА 25 чылы», «Барлык», Тока аттыг совхозтарда четпес организастаттынган.

Тарылга эгелээринге чедир совхозтар тараа болгаш мал чеми культураларының четпейн турар үрезиннерин дыка хейну сөөртүп алыр болгаш картофельдиң үрезинин 2,7 муң тонназын эвээш эвести садып алыр ужурлуг.

Суггаттыг черлерге картофель, ногаа, мал чеминиң культураларын өстүрер талазы-биле бот-орулга-чарылгалыг бригадаларны болгаш звеноларны четчелээрин Кодээ ажыл-агый министерствозу, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу, районнарның кодээ ажыл-агый болгаш суггарылга системаларының эргелелдери кошкак боттандырып турар.

Шөлдерже органиктиг чемишчидилгелер сөөртүлгези болгаш чайындыладып дошталдырылга республикада куду темпилиг чорупп турар. Күскү-кышкы үелерде, февраль 11-ге чедир 160 муң тонна органиктиг чемишчидилге сөөртүр планның 35,4 муң тонназын боттандырган, а 3000 гектар черни дошталдырар турган, 1890 гага чорутган.

1982 чылдың часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деңнелге чогуур үе-шаанда белеткээрин болгаш эрттирерин хандырары-биле база СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1982 чылда хүлээп алган доктаалдарын күүседири-биле бо доктаалда адаттынган четпестерни бүрүн чайладырып, 1982 чылдың часкы хову ажылдарынга совхозтарның белеткелин күштелдирер талазы-биле шиитпирлиг хемчеглерни алырын СЭКП обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели бо доктаалда адаттынган четпестерни бүрүн чайладырып, 1982 чылдың часкы хову ажылдарынга кодээ ажыл-агый министерствозунга, Сельхозтехкүркомга, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трескe, СЭКП райкомнарынга болгаш райкүүскомнарга, парткомнарга, партийжe организацияларынга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге дааскан. 1982 чылдың часкы хову ажылдарынга чогуур үезинде белеткенир болгаш ону эрттирерин хандырар талазы-биле ап чорудар организастыг, ажыл-агыйжы болгаш агротехниктиг хемчеглерни ажылдап кылган.

Часкы хову ажылдарынга белеткелди болгаш ону эрттирерин чогуур үезинде боттандырар дээш ээ-харыысалга министрлерге, үстүнде адаан министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчуларынга онаажыр дээрзин ук доктаалда айыткан.

1982 чылдың часкы хову ажылдарының үезинде механизаторлар чедишпейн турар ажыл-агыйларга үлетпүр, транспорт болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң, организацияларның тракторист-машинистерин ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1971 чылдың апрель 21-де хүлээп алган доктаалын ёзугаар, чугула херек апарганын барымдаалап, хаара тударын райкүүскомнарга чөпшээрээн.

1982 чылдың часкы тарылгазынга хаара тудары-биле үлетпүр бүдүрүлгелеринден болгаш организацияларындан алыр тракторист-машинистерниң данызын болгаш чагызын март 10-га чедир республиканың Министрлер Чөвүлелинге Кодээ ажыл-агый министерствозу киирер ужурлуг.

Чер ажылының бедик культуразы, гектар чер бүрүзүнден кодээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн алыр дээш социалистиг чарышты бригадалар, салбырлар, совхозтар коллективтеринге дээштиг калбартырын Кодээ ажыл-агый министерствозунга, Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трескe, СЭКП райкомнарынга, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга дааскан. Кодээ ажыл-агый культураларының чаштырылгазының технологтуг чурумнарын болгаш агротехниказын бедидерин, бүгү ажылдарны эң вотумчалыг «хуусаалыг агротехниктиг негелделер, эртемниг болгаш мурнакчы дуржулганың сүмелерин ёзугаар чорударын чедип алырын база ында айыткан.

Часкы хову ажылдарынга белеткелди болгаш ону эрттирерин чогуур үезинде боттандырары-биле чергелештир мал чеми белеткээр машиналарның, тараа ажаар комбайннарның болгаш өске-даа ажаалда техниказының септелгезин, машиналар септелгезиниң шынарынче кол кичээнгейни угландырбышаан, чорударын Кодээ ажыл-агый министерствозунга, «Скотопром» трескe, Сельхозтехкүркомга, СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, парткомнарга, ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш специалистеринге ук доктаал хүлээндирген.

1982 чылда чамдык совхозтарга болгаш күрүнениң кодээ ажыл-агый бүдүрүлгелеринге, Сельхозтехкүркомнуң бүдүрүлгелеринге болгаш организацияларынга база «Сельхозхимия» каттыжыышкынынга үр хуусаалыг чээлиниң минералдыг чемишчидилгелер складтарын, машиналар турар черлерни, тракторлар болгаш автомобильдерниң хыналда пунктулары-биле катай, ажык турар черлерни, оларны заправкалаар база чуур черлерни, кодээ ажыл-агый техниказын чыыр цехтерни, техниктиг хандырылга станцияларын болгаш пунктулары тудар база эде дээрин-биле 1982 чылда доктааттынган капитал салыышкынның хемчээлинден арттыр чер-черниң материал-техниктиг курлавырлары тып турган, бээрин СЭКП ТК болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели 1982 чылдың январь 7-де хүлээп алганы доктаалын ёзугаар ССРЭ-ниң Күрбанкызынга даандырганын кодээ ажыл-агый органнарының удуртукчулары кичээнгейге алыр ужурлуг дээрзин ук доктаалда айыткан.

Часкы хову ажылдарынга белеткелди чедишкиннииг чорудары-биле социалистиг чарышты дээштиг кылдыр калбартырын СЭКП райкомнарынга, райкүүскомнарга, совхозтарның парткомнарынга кодээ болгаш суур Советтеринге, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга СЭКП обкому, республиканың Министрлер Чөвүлели дааскан.

ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

ССРЭ-ниң Кат-чимис, ногаа ажыл-агый министерствозунуң эң тергиин коллективтериниң Ю. А. Гагарин аттыг сылдыстыг вымпелдер-биле шаңнаткан мурнакчыларының төлээлери ССРЭ-ниң УАЧД-зинге чыглып келген. Февраль 18-те аңаа садтарның болгаш огородтарның продукциязын бүдүрер, белеткээр болгаш болбаазырадыр талазы-биле дуржулга солчуушкуну болган.

Мурнакчыларның чедиишкинин дээрге совхозтар болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа бүдүрүлгелери база организациялары аъш-чем программазын чедиишкинниг боттандырарынга эвээш эвес арга-курлавырларлыг дээрзин бадыткаан. (СЭТА-ның корр.).

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРНИҢ СЪЕЗДИЛЕРИНДЕ

Электростанциялар болгаш электротехниктиг үлетпүрнүң ажылчыннарының профэвилелиниң XI съездизи бүдүрүлгениң ажыктыып болгаш ажылдың шынарын улам ыңай бедидериниң программазын ажылдап кылган. Ук съезд ажылын февраль 18-те Москвага доосқан.

Эрткен беш чылда электроэнергия бүдүрүлгези дыка өскен, дыка хөй гидростанцияларда кайгамчыктыг гидроагрегаттар ажыглалга кирген дугайында аңаа демдеглээн. Электротехниктиг үлетпүрнүң кылыглараның барык чартык кезиинге күрүнениң Шынар демдээн гывыскан. Үлүс ажыл-агыйының чугула сорулгаларын шиитпирлээринге профэвилелдиң ролю улгаткан.

Ооң-биле чергелештир планнаашкынны экижидер, ажыл-агый механизмин сайзыраңгайжыдар, социалистиг чарыштың дээштиин бедидер талазы-биле боттарының эргелерин профэвилел организациязы чедир ажыглавайн турар дээрзин делегаттар айыткаңнар.

Адырның бо беш чылда перспективаларының, профэвилел организацияларының дайынчы арга-шиңгээн бедидер дугайында тодаргай чугаа съездиге болган. Сибирьге, Ыракты Чөөн чүкке, Ортааңгы Азияга күчүлүг электростанцияларны тудар, чылдыылга электростанцияларын шаңкын темп-биле ажыглалга киирер, атомнуг энергетиканы хөгжүдер сорулгалар база бар. Ону боттандырары чурттуң үлүс ажыл-агыйының электри хандырылгазын магадылалды бедидер.

• • •

Бо чылдың база ниити беш чылдың планныг даалгаларын күүседир болгаш ажыр күүседир дээш күш-ажылчы коллективтерин мобилизастаарынга шиитпирлиг радиоэлектронун үлетпүрнүң ажылчыннарының профэвилелиниң V съездизиниң делегаттары илергейлээннер. Ол ажылын февраль 18-те Москвага доосқан.

Социалистиг чарыштың организастаарынга, социал программаны боттандырарынга профэвилелдерниң ролюнуң дугайында тодаргай анализти илеткелге-даа, сапал бергеннер-даа кылганнар. Адырга калбарып, пештерээн патриоттуг эгелээшкиннер деткимчени ап, күш-ажылга бедик көргүзүглерни чедип алырынче угланган дээрзин демдеглээн.

Шиитпирлеттинмээн айтырыгларже, бүдүрүлгениң ажыктыынче делегаттар кол кичээнгейни угландырганнар.

• • •

Профэвилелдерниң төп комитеттериниң, ревизия комиссияларының чаа составын, ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVII съездизиниң делегаттарын соңгаан.

Электри станцияларының болгаш электротехниктиг үлетпүрнүң ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының даргазынга П. П. Симочатов, радиоэлектроннуг үлетпүрнүң ажылчыннарының профэвилелиниң ТК-зының даргазынга В. И. Иванов олар пленумнарга соңгутканнар.

(СЭТА).

Хүнүнүң медээлери

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛ

Улуг-Хем районда «Ак-Туруг» совхоз бо чылдың часкы хову ажылдарының үезинде ниитизи-биле 490 гектар арбай, 200 гектар сула, 500 гектар чиңге-тараа тарыыр планныг. Ол ышкаш 10 гектар картофель, 3 гектар ногааларны база олуртур. Амгы үеде шөлдерге чажар болгаш олуртур үрезиннерни четчири-биле белеткеп урган, ооң бирги арыглаашкынын дооскан.

Тодаргайлаарга, 70 тонна арбайның бирги арыглаашкынын дооскан. 40 тонна сула, 12 тонна чиңге-тараа, үрезиннерниң бирги арыглаашкынын «СМ-4» деп маркалыг тараа арыглаар ийи машиналар-биле арыглап, эгелей берген. Оларның арыглаашкыны удавас доостур. Ол ышкаш 71 тонна картофельдиң бирги арыглаашкынын чорүткан болгаш ооң кадагалалы экн.

Үрезин арыглаашкынынга шаң ажылчыннары Зоя Асхан-оол, Вера Моңгуш, Чодаккай Намдак, Зоя Оюн олар эки ажылдап, хүн үлүүн үргүлчү 110—130 хуу чедир күүсетчип турарлар.

Шаңда ажыл-ның хайнышкыныг.

С. СОТНАМ.

АПРЕЛЬ 1-ДЕ ДООЗАР

Таңды районда «Россия» совхозтуң машина-трактор мастерскаязында ажылдың хайнышкынныг. Ында септекчилерниң социалистиг хүлээлгезинде кодээ ажыл-агый машиналарының, тракторларның септелгезин апрель 1-де бүрүн доозарын корген.

Бо чылдың бирги кварталында септээр ужурлуг 26 тракторнуң хөй кезин белединиң шугумунда. Машина-трактор мастерскаяның септекчилери часкы хову ажылдарынга ажыглаар ажылзыннарны, илирлерни бүрүн септеп дооскан. Ынчангаш кодээ ажыл-агый машиналарының септелгезин апрель 1-де доозар дээп сөзүнге септекчилер бузурелдиг.

Бистиң корр.

ПАРТИЯ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫН СЕМИНАРЫ

СЭКП обкомунга партия Кызыл хоорзкомунуң болгаш райкомнарның организастыг килдистериниң эргелекчилериниң семинары болуп эрткен.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр партийжи-организастыг ажылды улам сайзырангайжыдарының айтырыгларынга хамаарышкан илеткелди СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи В. П. Суров кылган. Коммунистерниң хуу херектерин көөрүнүң практиказының, партия талазы-биле хемчег алыскан коммунистер-биле ажыл дугайында СЭКП обкомунуң партия комиссиязының даргазы Н. П. Федоров чугаалаан.

Партия документилерин долдурарының, партия комитеттериниң ажылын планнаарының, кадрлар-биле ажылдың болгаш өске-даа айтырыгларга хамаарышкан илеткелдерни семинарның киржикчилери дыңнаан.

СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин семинарга чүве чугаалаан. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң негеделеринге дүүштүр партийжи-организастыг ажылды сайзырангайжыдар, ооң ажыктыын бедидериниң сорулгаларынга ол доктааган. Партияның хүрээлеңин быжыглаарынче, СЭКП-ге хүлээп алыышкынның экижидеринче, партия организацияларының дайынчы арга-шиңгээн, партия хуралдарының ролюн, коммунистерниң даандырган ажыл-херек дээш харысалгазын бедидеринче кол кичээнгейни угландырган. Хүнүң чугула ажыл-агый айтырыгларынга ол база доктааган.

Партия комитеттериниң организастыг килдистериниң эргелекчилери ажылының дуржулгазын солушкан.

ХУУЧУЛАРНЫҢ ЭГЕЛЭЭШКИНИ

Хереглекчилер ниитилелиниң Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана кодээ Совединиң девискээринде чурттап турар хуучу кежигүннериниң хуралы болган. Чадаана участогунуң кооператорлары аъш-чем хандырылгазының айтырыгларын боттарының үлүүн киирери-биле 1982 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни боттарынга алган, республиканың кооперациязының хуучу кежигүннерин оларның үлегерин эдерген, боттарының хуузунда дузалал ажыл-агыйынга кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин эзбеткеш, хереглекчилер кооперациязынга садарынче кыйгырып турар.

1982 чылда боттарының хууда дузалал ажыл-агыйынга 3 тонна эътти, 100 кг саржагны бүдүргеш, кооперация садының белеткел черлеринге садарын болгаш 500 кг экн шынарлыг катты, 500 кг мөөгүнү белеткээрин хүлээнген.

Хуучу кежигүн бүрүзү бо чылын дузалал ажыл-агыйынга мыйыстыг бода малды, хаванны, куштү азыраар болгаш картофельди, ногааларны, өстүрүп алгаш, ол продуктулар-биле боттарының хереглелдерин бүрүн хандырар.

Афанасий Поломошнов — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи. Ол тайбың күш-ажылга төлептиг үлүүн база киирип чоруур. Амгы үеде райпонуң хлеб сөөртүр автомашиназын башкарбышаан, Таңды районнуң чурттакчылыг суурларын эргип-кезип; оларга хлеб, булочка кылыгларын сөөртүп чедирер даалгазын ак сеткилдиг күүседип келген.

Афанасий Сергеевич хлеб сөөртүр машиназын дөрт чыл эдилеп турар. Ооң арга-дуржулгазы байлак, чүге дээрге ынак мергежилинге он сес чылдың дургузунда бараан бооп келген. Үүрмек септелгени боду кылыр чаңчылдыг. Рейсче үнериниң мурнунда машиназының ниити байдалын үргүлчү хынап алыр. Ынчангаш ооң эдилээн техниказы белен-селен үрелиишкинге таварышпас, сөөртиен чем аймаа ээлеринге үезинде чедер.

Райпонуң чолаачыларының аразында чарышка киржип келгеш, шалыпчыларның санынга кирип, шаңнал-марталга төлептиг боол келген. Эрткен айның даалгазын ол база ажыр күүсеткен. Шалыпчы чолаачы беш чылдың ийиги чылының социалистиг хүлээлгезин ажыл-херекке боттандырарынга төлептиг үлүүн киирер дээш кызымаккай ажылдап турар.

М. ОНДАР.

ЧУРУКТА: райпонуң шалыпчы чолаачызы А. Поломошнов.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Чагаа изи-биле

ХАМЫК УЖУР ЫРААНДА ЭВЕС

— Транспорт чедишпес. Мал чеми база үстүп тур. Суг сөөртүр чаңгыс машинавыс дүүн туруп алды. Дарый дуза чедирерин дилеп, совхоз товүнче телеграмма чоруттум — деп, бригадир Сергей Балчыр чугаалап ор.— Та кажан-чежен дуза келир чүве. Чамдыкта машина келзе-даа, чүгле алган айтыышкынын күүсеткеш, бригаданың өске дилеглерин херекке албайн, халдып чана бээр боор чүве-дир.

Бригадирниң бо чугаазын совхозтуң дирекциязы өөрениир ужурлуг. Бис аңаа чорупп турувуста, суг сөөртүр машинаның артык кезээн бир машина чедирип келген болду. Ол машинага алгы-кеш чүдүрер дээрге, чолаачызы ынаваан деп, бригадир хомудап ор.

Суглуг-Хемниң хойжу бригадазы Улуг-Хемниң оң талазында, Баян-Көл биле Ээрбектиң аразында турар. Шаанда хөмүр-даш казар Кызыл-Хавактың чиге дужунда. Улуг оруктан, шынап-ла хайыы чер. «Хадың» совхозтуң төвүнден ынаар Туранаш, Ээрбектээш, а кыжын Элегес-Аксы таварып чедер. Ынчаар чорууру эпчок-ла харын, мынчалзажок орукка ийи-үш шактап хөй үе чарыгдаттынмас. Ындыг болганда, бригадирниң бодунуң-даа, совхозтуң удуртукчуларының-даа чамдык четпестерни оруктуң узунунче чүүй каггап херээ чок.

Бригаданың суг сөөртүр машиназын мурнакчы хойжу Аякпан Долак-оол мунуп турар. Аалдар аразы чоок болганындан, ук малчын бо ийиги даалгазын база багай эвес күүседип келген. Бригадада хойжулар-биле катай оп үнле орете бар, оларда чолаачылапкы дег хостуг болгаш чолаачылаар эргелиг кижи чок болганындан, бо малчын артык ажыл чүъктээр ужурга таварышкан. Аңаа совхозтуң дирекциязы — четтирдим — дивес арга чок. Ынчалза-даа хевертеп хойжунуң малынга озалондак таварышса, директор Афанасий Абогоевич Тыхеев кымдап негээрил?

Бригадада суг сөөртүр машинадан өске чүгүрүк хөлге чок. Чолаачы кыштаанга хоюп ажаап, ынаар чардыгып турбаан болза, өске үлүс эмнелге чедип, магазин барып, аар-саар хереэн-даа бүдүрүп ап болгай-ла. Почтаның озалдаар чылдагааны база бо машинада. Тускай чолаачылыг болза, Суглуг-Хем биле Ээрбек аразы ырак эвес. Ылаңгыя бригадир боду машина мунар турган болза, дыкала таарымчалыг хире.

Бригаданың малчыннарынга Бии-Хем райпозунуң автомагазини вторник санында кээр. Совхоз төвү чедер азы эмнелге, баар дээн кижи ооң-биле чүге чорупп болбас деп? Ынчалзажок садыгжы Иван Чеботарёв чугула бараанныр экелбес. Райподан чүдүрген бараанныр орук ара садып каапкар. Чамдыкта таакпы безин чок келир, үе ап чорбас. Хлебти бештеп бээр, ону бир ог-бүле сакманчылар-биле кады камнап чиирге безин ийи хүнден эртпес төнүп каар.

— Бо удаада шымбай болду, пряник ап чор — деп, мурнакчы хойжу Шавы Биче-оолдуң кадайы Вера бистн шайладып, өөрүп тур. А Биче-оол боду ажылдап кедер чүвүр садып алыр дээш, чагыын мапап чадап каап. Кадарчы Бай-Кара Даваа бродни идикти Иван Антиповичиге ийи чыл дургузунда та чеже катап чагаап, ам-даа чок. Эмчи база ындыг, чидип-чидип кээрде, четчир эм ап чорбас. Бир тээ автомагазин неделя санында кээр болганда, эмчи ооң-биле база неделя азы ийи неделя болгаш-ла бо малчыннарны кезип болбас бе?

— Мээң кадарган хоюмда пм-демдек чок прттер база бар — деп, Бай-Кара Даваа сагындырды. Ол прттерни ылап-ла «Хадың» совхозтуң деп чүнүң-биле шынзыдарыл? А Чамзы Биче-оол бо кыжын зоотехникти манап чадап каап, Ээрбектен бир чүс хөй дугаарлары дилеп алдым деп орду. Мооң ап көөрге, мында зоотехниктиг ажылдар шуут саңдаргай. Чаңгыс аай хойлуг кодан чаңгыс-даа чок: хар-назыны, эр-кызы, аргаиы болгаш шыраа шупту холушкан. Прттерлиг коданнарда чаш хураганнар-даа бар. Эвээш хойну мынчаар «хойт-пактап» алырга, оларны ажаары безин берге. Тарып боозадылга, уксаа экижидилгези чижектиг ажылдарны хойну үспейн канчап чорударыл? Бо дээрге кол зоотехник Иван Петкевичиниң буруу-ау-дур. Зоотехниктиг ажыл мынчаар турар болза, хой ажылының продукциязын болгаш орулгазын бедидери берге.

Суглуг-Хемде Аякпан Долак-оолдуң кыштаа чугээр, өскелерин келир чайын улуг септелгеге киирери, кажаалар эжиинге серилер кылыры чугула. Ылаңгыя Чамзы Биче-оолдуң кажаазының ооргазын солууру негеттинип турар.

К. ЧООДУ.

«Шынның» тускай корр.

РЕДАКЦИЯДАН: «Хадың» совхозтуң бо хойжу бригадазындан келген бир хомудал чагаа бистиң солунга январьда парлаттынган. Ону райкүүсков даргазы М. К. Дамчайже чоруткан, харыы ам-даа сураг. Суглуг-Хемден база бир чагаа кээрге, редакция ынаар бир корреспондент чоруткан. Ооң бөгүнгү бо чүүлүн болгаш январь 23-теги «Малчыннарның хомудалы», февраль 19-тагы «Кышты оттур — айыыр сиген» деп материалдарны райкүүском, совхозтуң дирекциязы чугаалажып көрген түңнелин дарый дыңнадыр дээрзинге редакция идегеп тур.

ТЕЛЕТАЙП ДЫҢНАДЫП ТУР

МЕДЭЭЛЕР

ВЬЕНТЬЯН. Лаостуң, Вьетнамның, Кампучияның дашкыкы херектер министрлериниң бешки конференциязы ажылын лаос найысылалда дооскан. АКШ-тың империалистиг бөлүктеринден болгаш пекинчи гегемонистерниң агрессивчи политиказы бүгү делегейге тайбыңга кызаналыышкынныг кол дээш болуп турар деп, конференцияның түңнелдериниң дугайында хүлээп алдынган кады кылган дыңнадыгда чугаалаан.

Пекинниң агрессивчи политиказынга удур демиселди уламчылаар деп Лаостуң, Вьетнамның болгаш Кампучияның улустарының быжыг шиитпирлиг чоруу документиде илергейлеттинген. Ооң-биле кады Кыдат-биле чогумчалыг харылзааларны катап тургузар, ол мышкаш Таиланд-биле найыралдыг, кожа-хелбээ догуннаашкынның харылзааларын тургузар деп, акы-дуңмалышкы үш күрүнениң чүткүлү илергейлеттинген.

• • •

РИМ. «Дүрген хемчег алырының америк күштери» турар шериг баазаларын чурттуң девискээринге тургузарынга итали чазактың белениниң дугайында парлалганың чыңнадыглары Италияда улуг хөлзээшкинни хайныктырган. Ооң-биле холбаштыр камгалал министри Л. Лагорионга салган айтырыгларга политиктиг хөй партияларның төлээлекчилери парламентиге киирген. Чижээ, Италияның девискээринге чаа америк баазалар ооң айыыл чок турарынга немелде кызагалышкынны тургузар, чүге дээрге, чепсектиг мөөрселдежикчилер болган таварылгада ол баазалар харыы согуушкунга кол черлер болур деп, депутаттар палатазының камгалал айтырыгларының комиссиязының кежигүнү социалист Ф. Аккаме айыткан. Итали девискээрге «дүрген хемчег алырының күштерин» тургузары Чер ортузу далайның девискээрлеринге болгаш Чоокку Чөөн чүкке АКШ-тың дайынзырак үүлгедиишкиннеринче чурттуң кирип тырттарынга идиг бээр деп, өске партиялардан депутаттар база онзалап демдеглээн.

• • •

САН-ХОСЕ. Сальвадорнуң патриоттарының «Венсеремос» дээр радиостанциязы хунтаның чаа хаалыг өлүрүүшкүнүн — Сан-Сальвадордан мурнуу-чөөн талаже 115 километрде Хукуаран суурнуң 400 чурттакчыларын деңгиилекчилерниң чок кылып каапканын чажырар дээш оралдажыышкынын сойгалап үндүрген. Америк «ногаан бөрттүглерниң» өөредип каапы солдаттар Усулутан департаментиге дерзии хемчеглерниң буурап душкениниң өжээнин хамааты чоннадан негеп ап турганы ол-дур.

Национал хосталганың Фарабундо Марти аттыг фронтузунуң командылал чери радиога берген медээзинге тура халышкаларнын эрткен айда ходелишкиннерниң түңнелдерин үндүрген.

Январьда фронтунуң дайынчылары дайзынның 370 ажыг солдаттарын болгаш офицерлерин сандан үндүрүп, хөй боо-чепсекти болгаш ок-чемзекти хунаап алган деп ында айыткан. Шериг-агаар күштериниң найысылал чоогунда Илопанго баазазынга хунтаның ужар чүүлүнүң барык 70 хуузун чок кылганы эң улуг чедиишкиниг халдаашкын болган.

• • •

ВАШИНГТОН. 1983 саң-хөө чылынга Р. Рейганның администрациязының федералдыг бюджединиң төлевилелин конгресске эң чидиг шүгүмчүлелге болган буруу шавышкынга таварышкан. Шеригте дээвилеп берииишкиннерниң кажан-даа туруп көрбээн аажок улуг хемчээлдери болгаш бюджеттиң чарыгдалдарының ооң орулгаларындан кедергей ажып турары хоойду үндүрүкчүлериниң онза килеңнээшкинин хайныктырган. Бюджет төлевилелиниң ындыг байдалы америк экономиказының буурап бадыышкынын улам ханыладып болур деп бодалын олар айыткан.

Национально-краеведческий отдел

БҮДҮРҮЛГЕНИҢ ЦЕХТЕРИНДЕ

Тываның электри четкилеринде улусчу контрольдуң кол бөлүү 16 кижи составтыг. Ооң ажылын квартал санында тургузар ажыл планын ёзугаар чорудуп, эрткен чылдан бээр бүдүрүлгениң кол айтырыгларынга хамаарышкан хыналдаларны хөй удаа чоруткан.

Чижээ, ТЭС-тиң чурт талга фондузунуң одалга сезонунга белеткелиниң, электри станциязын кышкы үеде ажылдаарынга белеткээнинин талазы-биле хыналдаларны чайгы, күскү үелерде чоруткан. Коллективте профилактика чөвүлели болгаш «комсомолчу прожектор»-биле күш-ажылдың сагылга-чурумун хайгаарап, рейдини кылган. Ол ышкаш оттулар чүүл бээр салбырның ажылын, капитал тудуг килдизиниң складында энергетика дериңшкининиң кадагалалын, ТЭС-те электри энергиязының камналгазын, ажылдаар чер бүрүзүнде күш-ажыл камгалалының болгаш техниканың айыыл чок чоруунуң байдалын, ТЭС-те кывар-чаар материалдарның кадагалалын болгаш ажыглалын хайгыылчылар хынаан.

Ол хыналдаларны чорударынга В. Г. Каблуков, З. В. Пашинова, З. Е. Радыгина, В. М. Махова, В. А. Шапочкин олар болгаш өске-даа контролёрлар идепкейлиг киржип, ажыл-ишке-даа боттарының үлегерин көргүзүп келгеннер.

Рейд, хыналдаларның түңнелдериниң хөй кезиин чогуур хемчээн алыры-биле администрацияже кирип турар бис. А кол бөлүктүң бюрозунга азы ниити хуралга ону чугаалажып турарывыс арай эвээш. Бо чорук бистиң ажылывыстың бир четпес талазы дээрзин миннип, чогуур түңнелдерни үндүрдүвүс. Ындыг четпестерниң түңнелинде улусчу контролёрларның чамдызы хыналдалар түңнелдерин чугаалажырынга, санал-оналдар кииреринге, ооң күүселдезин контрольдаарынга кирипейн баргылаап чүүлдер бисте бар. Оон ангыда контрольду хөйге калбаа-биле көскү, билдингир болдурар талазы-биле ажылывысты ам-даа экижидери негеттинип турар.

Бисте улусчу контрольдуң кол бөлүүнден ангыда цехтерде бөлүктер база бар. Электростанцияда бөлүктү С. Е. Санников, РРС-1-де бөлүктү В. М. Грудинин, транспорт участогунда бөлүктү Мунзук олар удуртуп турар. Электри станциязында бөлүк хыналдаларны элээн хөй удаа чорудуп, түңнелдерин чугаалашкан. А өскелери цехтерде ажыл-херекче шоолуг ханылавайн, рейд, хыналдаларны эвээш чорутканнар. Ынчангаш оларның ажылын идепкейжидер дээш боттуг дузаны чедирер апаар бис.

Г. ПАШНЕВ,
Тываның электри четкилеринде улусчу контрольдуң кол бөлүүнүң даргазы.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ АРНЫ

1982 чыл февраль № 2 (96)

ТҮҢНЕЛДЕРИН АНАЛИЗТЕВИШААН

Республиканың улусчу контроль органнары ажылдың ажыктыын болгаш шынарын бедидеринче кол кичээнгей салбышаан, штаттан дашкаар активтиң, бөлүктерниң болгаш постуларның идепкейин улам бедидериниң хемчеглерин ап, эрткен чылын элээн ажылды кылган.

Республиканың улусчу контроль комитеди хөй-хөй хыналдаларны чоруткаш, ооң 531-ин комитеттиң хуралынга сайгарган. Планныг онаалдалар күүселдезин, продукцияның шынарын, иштики курлавырларны ажыглаарынче күштү мобилизастаары чергелиг чугула айтырыглар ажылдың кол угланыышкыны болуп турар. Улусчу контрольдуң хоорай болгаш район комитеттери хыналдаларга бөлүктерин, постуларны калбаа-биле кииридиприниче кичээнгейин күштелдирген. Тудугда материалдыг курлавырларны, оттулар чүүлдү, энергияны, ажыглалга кирбээн дериглерин чөп ажыглаар талазы-биле рейдилерге олар массалыы-биле киришкен. Олар мал чеминиң белеткелин, ооң ажыглалын, малга чем белеткээр кухняларның, кормоцехтерниң ажылын доктаамал хайгаарап келген.

Күш-ажылчы коллективтерде улусчу контроль бөлүктери болгаш постулары боттарының ажылын идепкейжиткен. Олар курлавырларны чүгле илередирин эвес, харын долузу-биле ажыглаарын чедип ап турар. Чижээ, «Саян» совхозта улусчу контроль бөлүү күрүнеге эът садар планга мегелеп немей бижилге кылганының фактыларын, кодапнар тургузарда отчётту хажыткаанын илереткен. Бо хажыдыышкыннарның түңнелинде күрүнеге чедирген когарал элээн эвес болган. Бии-Хем районнуң улусчу контроль комитеди бо айтырыгны шыңгыы көрүп, немей бижилге кылганы дээш буруулуг кол зоотехник Хапаевти ажылындан дүжүрген.

Сельхозтехкурумнуң Кызылда районнар аразының каттыжыышкынында улусчу контроль бөлүү (даргазы Н. М. Злыгостев) элээн идепкейлиг ажылдаан. Ол бөлүк рейд, хыналдаларны доктаамал чорудуп, контролёр бүрүзүн аңаа кииришпирерин чедип алган. Чаа техниканы нептередири, продукцияның шынары, социалистиг өнчүнүң камгалалы, күш-ажылга болгаш амыдырал-чуртталгага таарымчалыг байдалдарны тургусканы чергелиг айтырыглар талазы-биле хыналдаларны чоруткан. Улусчу контроль бөлүү бус ажылдап үндүрер херекселди тоймаглаанын илереткеш, хыналданың материалын хоорайның улусчу контроль комитединче шилчиткен.

ССРЭ-де улусчу контроль дугайында Хоойлуда магадылаан эргелерин бөлүктер улам калбаа-биле ажыглап, четпестерни чайладыр талазы-биле айтырыгларны коллективтер мурнунга тургузуп турар. 178 херекти эш хуузунуң судтарынче шилчиткен. Бөлүктерниң киирген материалдарын ёзугаар 864 ажылдакчыга администрацияның болгаш хөй-ниити организацияларының талазындан хемчеглер хүлээткен. Бөлүктерниң саналын ёзугаар 56 хыналданың түңнелдерин комитеттерниң хуралдарынга чугаалашкан. Хамаатыларның билдириишкиннериң болгаш чагаа-хомудалдарын сайгарып көөрүнүң талазы-биле ажылды, оларны хүлээп алырын чер-черде организастааның база доктаамал контрольдаан. Бо талазы-биле хыналдаларны 953 бүдүрүлгелерге болгаш организацияларга чоруткан, элээн хөй чагааларны сайгаргылаан, хамаатыларны хүлээп алгылаан, чамдык билдириишкиннерни комитеттерниң хуралдарынга сайгарып көрген.

А. ХРИПУНОВ,
республиканың Улусчу контроль комитединиң штаттан дашкаар организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи.

⊙ ⊙

Кызылдың куш фабриказының улусчу контроль бөлүүнде 15 хайгыылчы кирип турар. Олар колдуунда-ла бүдүрүлгениң мурнакчылары, хөй-ниити ажылынга идепкейлиг эштер. Хайгыылчылар фабриканың бүдүрүп турар продукциязының шынарын, дагааларны ажаап-тежээп турарын, оларга бээр чемнерниң рационун база операторларның ажылының байдалын болгаш өске айтырыгларны доктаамал контрольга алган.

ЧУРУКТА: (солагай таладан) куш фабриказында улусчу контроль бөлүүнүң даргазы В. М. Гаврилова, идепкейлиг хайгыылчы, мурнакчы ажылчын М. Г. Рукосуева олар хереглекчилерже чоруур продукцияның шынарын хынап турары.

В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

⊙ ⊙

Экономика камналгалыг болур ужурлуг

ЧИДИРИГЛЕРНИ БОЛДУРБАС

Ажыл-агыйжы эвес болуп, камналганың чурумун сагыываанындан бистиң Респотребсоюзтуң шугумунда, ооң садыг баазаларында болгаш хереглекчилер ниитилелдеринде чидириглер бар боор турары кончуг хомуданчыг. Кызылдың садыг баазазындан Эрзин райпозунга келген бараанның четче бүрүн, орукка үрелбейн, бодунуң шынарын чидирбейн кээп турарын хынап, анализтеп көөрге, үрелгени, шынары баксыраны, ирээни, доңганы, шил савалыг бараанның бузулганы хөй боор турар.

Ногаа-чимис аймаа, шил саваларга кээп турар барааннар хөй үрелип турарындан садыг улуг когаралдарга, чидириглерге таваржып турар. Ону мындыг чижектер-биле бадыткап болур. 1981 чылдың август 13-те № 26-172 фактура ёзугаар Кызылдың садыг баазазындан Эрзин райпозунга келген яблокту хүлээп ап турда 376 кг яблок баштайгы шынарын чидирип, ирий берген болган, ооң өртээ 451 рубль. Ол дээрге райпога, садыг баазазынга улуг когарал-дыр. 1981 чылдың июнь 24-те № 12-1539 фактура ёзугаар Кызылдың садыг баазазындан келген помидорларны хынап, хүлээп ап турда 397 кг помидор баштайгы шынарын чидирип, үрелип баксыраан болган, ооң өртээ 714 рубль 60 көпеек. 1981 чылдың август 25-те садыг баазазындан виноград келген, ооң иштинден 411.2 кг үрелип, ирий берген, ооң өртээ 411 рубль 20 көпеек.

Кызылдың садыг баазазындан мындыг янзылыг баштайгы шынарын чидирген, үрелип баксыраан, ирээн яблокту, помидорну, виноградты чүгле Эрзинче эвес, а республиканың өске-даа районнарынче машиналарга чүдүрүп чоруткулаан болгай.

Баштайгы шынарын чидиртеп ногаа-чимис аймаа хөй боор турар. Оларны Тываже чорудуп турар берикчилерден ооң чидиирин эвээжедир, алызында барын, үрелиишкиннерни, чидириглерни шуут болдурбас хемчеглерни шыңгыы алырын Кызылдың садыг баазазының ажылдакчылары негээр болза эки. Складтарга ногааларны, фруктуларны берикчилерден негелде ёзугаар шын хүлээп алгаш, складтарга дораан эки, багайын ылгааш, актызын тургускаш, складка үр чыттырбайн, райпопарже үндүрүп турар болза, чидириг эвээш болур ужурлуг.

Шил саваларга кээп турар барааннарның чидирии база-ла улуг. 1981 чылдың январь 21-де № 29-194 фактура-биле Кызылдың садыг баазазындан Эрзин райпозунга келген араганың иштинден 15 шил водка бузук болган, ооң өртээ 69 рубль 34 көпеек, май 28-те келген кызыл арагадан 33 шил арага бузук болган, ооң өртээ 67 рубль 47 көпеек болган. Шил саваларга кээп турар соктар, минералдыг, газтыг суглар, борщтар, щилер, огурецтер, помидорлар, компоттар, заправкалар орукка бузулганындан улуг чидириглиг боор турар.

Шил саваларга кээп турар барааннарның буступ турар чылдагааны — колдуунда хааржактарны шын эвес чүдүргенинде. Кызылдың садыг баазазының чүдүрүкчүлери хааржактарны будка иштинге тырый чүдүрбес, хааржактарның аразында хос черлерлиг кылдыр чүдүргенинден база үстүнде салдынган хааржак-биле адаанда салдынган хааржактың азыглары бот-боттарынга дээшпес, дески эвес чүдүргенинден машина чоруурга, хааржактар турган чериндеп шимчеп, адаанда шилдерин баскапындан савалар буступ турар.

Сөөлгү үеде чолаачылар шил савалыг бараанны капчаар чүдүргенин шуут хынавайн турар. Чедирер черинге чедир будканың эжиинде пломбазы үрелик эвес, бүдүн болур болза-ла чолаачы хүлээлгем күүсеттим, оон ыңай бараанның үрелгени, төгүлгени, баксырааны меңээ хамаанчок деп билип турар. Кижи бодаарга, ол шын эвес. Бараанны машинага чүдүрүп турар үеде чолаачы чүъкту шын чүдүргенин хынап, хүлээп алыры чугула. Ынчангаш ылаңгыя шил саваның бузулганындан үрелген барааннарны баазалар-биле чүъкту сөөрткен организацияларга катай салып, чедирген когаралды деңге төлеттирери чугула.

Чамдыкта бааза эргелекчилериниң, ында ажылдап турар товароведтерниң харысалга чогундан, фактурада бижиттинген бараанны машинага чедир чүдүрбейн баар, четпес бараан чорудар таварышкалар бар. 1981 чылдың январь 8-те садыг баазазы № 22-358 фактура-биле райпоже чүдүрүп чоруткан лапшазын хынап, хүлээп ап турда 60 кг лапша четпес болган, ону сөөртүп эккелген автофургонуң эжиинде пломбалары үрелбээн, бүдүн. Четпес лапшаның өртээ 20 рубль 35 көпеек. Сөөлүнде четпес лапшага хамааржыттыр негелде бижикти райпо баштаар чери арбитраж черинче киирерге, садыг баазазындан төлеттирген. 1980 чылдың декабрь 27-де райпоже садыг баазазы эът чоруткан, ол эъттен 54,5 кг четпес болган. Будканың эжиинде пломбазы бүдүн, эъттиң четпестээн чылдагааны соодуп, бузуп үндүрбээн, доңмаан нанг эътти чүдүргеш чорудуптарга, орукка доңуп, бусталып үнгенинден ынча хөй эът четпес болган. Ону арбитраж чери база-ла садыг баазазындан төлеттирген.

Бот-орулга-чарылгазы бызыглаар, камналга чурумун күштелдирер, социалистиг өнчүнү бүрүн-бүдүн турарын хандырар, садыгга чидиригни кызырар талазы-биле партияның болгаш чазактың доктаалдарында айтылышкыннарны боттандырарынга холбашкан хемчеглерни ажылдап кылырынче хамааржыр организациялар кичээнгейин салза чогуур. Ынчангаш Кызылдың садыг баазалары, Тываже ногааларны, автотранспорт бүдүрүлгелери боор турар чидириглерни эвээжедиринге хамааржыр тускай хемчеглерни ажылдап кылгаш, ону амыдыралга боттандырып, моон соңгаар барааннарны нормадан ажыр улуг түңнерге үндүр бижиир чорукту соксадыры чугула. Үстүнде четпестерни чайладырынга улусчу контролёрлар база идепкейин көргүзер ужурлуг.

Я. СОЯН-ООЛ,
юрист.

Тускай дыңнадыглар

КОМИТЕТТЕРДЕ

ХАНДАГАЙТЫ

Өвүр районнуң «Кызыл тук» совхозта үнелиг тудуг материалдары: цемент, шифер болгаш тудуг ыяжы, дилиг материалдарының чамдыктары үрелип, кайы хамаан чок төтчеглеттинип турарын хайгыылчылар илереткеш, ону дораан эдерин эрткен чылын совхозтуң дирекциязындан, прораб Б. Х. Апактан шыңгыы негээп турган. Ынчалзажок ол негелдеге холбаштыр кандыг-даа хемчег алдынмаан. Ынчангаш бо чылдың январь төнчүзүнде катап хыналда кылырга 1665 рубльдиң тудуг материалдары үрелип, төтчеглеттинген болган.

Районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга бо дугайында айтырыгны бүгү талалыг сайгарып чугаалашкан. Хайгыылчыларның негелде, сагындырыгларынга холбаштыр чогуур үезинде хемчег албааны база тудуг материалдарын багай кадагалап, төтчеглеп турганы дээш совхоз директору Б. М. Кара-Салды, прораб Б. Х. Апакты доңгуткан. Күрүнеге когаралдың чамдызын эгидери-биле Б. Х. Апактың бир айда шалыңын тыртарын комитет шиитпирлээн.

ЧАДААНА

«Октябрь 30 чылы» совхозта картофель үрезинин чыл бүрү багай кадагалап келгенин болгаш мал чеми белеткээр үеде хөй акша-хөреңгини чарыгдап турганы, Улуг-Хем районнуң девискээринге белеткээн будук-бүрүнү ол-ла черинге каапкан дугайында четпестерни Баян-Тала көдээ Советиниң чанында улусчу контроль бөлүү илереткен. 1980 чылда үрезинге урган 100 тонна картофельдиң 70 тонназы, эрткен чылын үрезинге белеткээн 220 тоннаның 100 тонназы үрелген, а бо чылдың үрезини 185 тонна картофельдиң 71 тонназын арыглап аштаарга 19 тонназы үрелген болган. 71 тонна картофельди арыглаан кижилерге чогуур расценкадан ажыр 600 рубльди төлээн.

Эрткен чайын мал чемин белеткеп турагш, немей бижилге кылып, ону кылган кижилерге артык хөй акшаны база төлээни илерээн. Улуг-Хем районнуң девискээринге белеткээш, сөөртүп албайн каапкан будук-бүрүнү кылырынга 8300 рубльди чарыгдаан.

Чөөн-Хемчик районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга ол дугайында айтырыгны чугаалашкаш, буруулуг кижилерге шыңгыы хемчеглерни хүлээткен. Совхоз директору К. Б. Сарыгларны, кол экономист К. Б. Монгуштуну, директорнуң мал чеми бүдүрер база белеткээр талазы-биле оралакчызы Д-Д. Ы. Монгушту комитет шыңгыы доңгуткан. Күрүнеге чедирген когаралдың чамдызын эгидери-биле К. Б. Сарыглар биле К. Б. Монгуштуң бир-бир айда, а Д-Д. Ы. Монгуштуң ийи айда шалыңын тыртарын шиитпирлээн.

ТУРАН

«Шивилиг» совхозтуң удуртукчулары электри энергиязын чарыгдаарынга камналга чок, ажыл-агыйжы эвес чоруктарны болдурганын хайгыылчыларның хыналдазы илереткен. Эрткен чылын ажыл-агый ниитизи-биле 1284 муң квт-шак электри энергиязын нормадан ажыр чарыгдаан. Ол дээш 23650 рубльди төлеп, элээн эвес каражага таварышкан. Совхоз бүдүрүлгезиниң аңгы-аңгы адырларынга электри ажыглалынга кандыг-даа контрольду тургуспаан, тус-тус объектилерниң иштинде-даа, даштында-даа улуг күштүг лампаларны хүндүс-даа өжүрбейн турган.

Ажыл-агыйга электроэнергия ажыглалынга шыңгыы контрольду тургуспааны база ону кайы хамаан чок чарыгдааны дээш совхозтуң кол инженери Н. С. Тулуповту Бии-Хемниң улусчу контроль комитеди шыңгыы доңгуткан болгаш күрүнеге чедирген когаралдың чамдызын эгидери-биле ооң ийи айда шалыңын тыртар деп шиитпирлээн.

БАЙ-ХААК

Балгазында санаторийниң кол эмчизиниң ажыл-агый талазы-биле оралакчызы С. А. Мирошников эрге-дужаалын соора ажыглап, материалдыг чүүлдерни, акша-хөреңгини бодунга шиңгээдип ап келген. Санаторийде хайгыылчыларының ооң ол четпестеринге холбаштыр аңаа кылган сагындырыгларын тоомчага албаан, оон чогуур түңнел кылбаан.

Эрткен чылдың күзүнүнде санаторийге быжыглаан трактор-биле боду хуузунда сиген кестирип алгаш, тракторист албан черинге ажылдаан кылдыр табель кылгаш, ооң төлевирин күрүне күсели-биле төледип берген. Санаторийниң садып алганы чаа электри станциязының «М-21» маркалыг шимчедикчизин адыргаш, бодунга ажыглааны хыналдадан илерээн. Оон аңгыда маңаа келген тудуг ыяжын, манзаарны, чоңгудан кылган плиталарны бодунуң бажыңының чанынче дажыглааш, шиңгээдип келген. Үш дүрүг линолеумну ооң база бодунга ажыглааны бадыткаттынган. Ол ышкаш элээн каш айларда өске кижилерниң адынга табель кылгаш артык шалыңны ол ап турган.

Таңды районнуң улусчу комитединиң хуралынга С. А. Мирошниковтуң эрге-дужаалын соора ажыглап, күрүнениң өнчүзүн болгаш акша-хөреңгизин бодунга шиңгээдип турганының дугайында айтырыгны чугаалашкаш, ону шыңгыы доңгуткан.

БРАК ИДИКТЕР

Сөөлгү үеде Кызылдың алгы заводунуң коллективи продукцияның шынарын дыка кудулаткан. Ынчангаш кидис идиктерни катап эде кылыр ужурга таваржып турар. Ооң түңнелинде ол бүдүрүлге январь айның планын күүсетпейн барган. Харын-даа кидис идиктер бүдүрериниң хемчээли эрткен чылдың бо үезиндеги деңнелинден база кудулаан.

Тываның стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле курхайгаарал лабораториязының ажылдакчылары Кызылдың алгы заводунуң бүдүрүп үндүрүп турар продукциязын сөөлгү ийи чыл дургузунда элээн каш катап хынап келгеннер. 1979 чылда хыналдага кирген продукцияның 21.7, 1980 чылда — 20,3, а эрткен чылын 48 хуузу брак болган. Шынары багай продукцияның саны ийи катап улгады берген-дир. Ол дээрге күрүне стандартынга дүүшпес муң-муң эжеш идиктер-дир. Оларны катап кылыр кылдыр эгиткен. Бодап-даа көрүңер. Баштайгы удаа оларны бүдүрерде хөй электри болгаш чылыг энергиязы, чиг-эт, материалдар үнген болгай. Ынчангаш муң-муң рубль аңаа хилис барган ышкажыл. Чүгле эрткен чылдың чидириглерин санап көөрге безин 14 муң рубль болган.

Үрей кылган идиктерни катап кылырынче күрүне чеже акша-хөреңги үндүргенин санаары ам берге. Чүге дээрге ол бүдүрүлге черинде чидириглерни бижип, демдеглеп турар журнал чок. Четпестерни эдип алырының чаа «аргазын» олар база тып алганнар. Брактаан хөм идиктерни олар калоштар кылдыр саарып турарлар. Дыка-ла кажар арга аа! Оон уламындан күрүне дыка хөй каражага таваржып турар.

Хыналда органнарының киржилгези-биле ол бүдүрүлгеге продукция хүлээп алырының тускай чурумун ийи удаа чоруткан. Сөөлгү хыналда 1981 чылдың май айда болган. Ынчан идиктерниң 43.9 хуузун брактаан. Оларның хөй кезии уруглар идиктери болган. Ындыг-даа болза, ол хемчеглерниң соонда брак чүгле 0,56 хуу кызырылган.

Элээн каш айлар эрткен соонда продукцияның шынарын хынап, контрольдаарын база кошкаткан. Эрткен чылдың төнчүзүнде магазиннерге шынары куду идиктер база катап кеступ келгилээн. Чүгле «Детский мир» магазининге кирген идиктерниң 55, а Респотребсоюзтуң магазиннеринге кирген идиктерниң 69.5 хуузу күрүне стандартынга дүүшпес болган. Оон соонда-даа продукцияга брак болдурар чоруктар соксаваан. Бир хыналда соонда курсадыг инспекциязының ажылдакчылары заводтуң бодунга уруглар идиктериниң 32 хуузун брактаан.

Заводта тургустунуп келген байдалдың бир чылдагааны бар. Ол болза завод директору А. Ф. Жаровтуң, техниктиг контроль албанының ажылдакчызы мастер М. А. Фрузановтаның продукцияның шынары дээш харысалга чок чоруу-дур. Ажылдың технологтуг чорудулгазының чурумун сагывайн, аңаа хыналданы чорутпайн турар. Лаборатория ажылдавайн турарындан чиг-эттиң болгаш белен продукцияның шынарын анализтеп көрбейн турар. Технологтуг чорудулганың ажылын демдеглеп турар тускай журналдар чок.

Шынары багай продукцияны ук заводтуң доктаамал үндүрүп келгениниң дугайында материалдарны Кызыл хоорайның прокуратуразынче шилчиткен.

Л. ШАГАРОВА,
Тываның стандарттар болгаш хемчээр техника талазы-биле курхайгаарал лабораториязының инженери.

Фельетон орнунга

АГААРДА ЧЫЛГЫ, ААС АШПААН ДАРГАЛАР

Эрзинчилер чамдыкта: «Эх, Эрзин, Тестиң кулуннарын аа!» дишкилээр. Хөөмейлээр оолдар мынчаар база бадыргылаар:

Ээрерген Эрзин, Тестиң
Эрзин кырлаан кулуну боор,
Эрге кара эжикейниң
Эргээнейде биллээ-ле боор.

Улуг-даа, биче-даа эрзинчилер ырлап, хөглээринден аңгыда «ээир дег эстээр, хартыга дег казыргылаар кулун», «Эрзин, Тестиң доралазы» суг-суг дээш кожамыктарынга база ынак. Оон аңгыда «Түмен хоор чылгылыг Түметей ашак», «Тос шилги аттыг Өскүс-оол», «Чыраа кулун» дээн ышкаш тоолдарны дыңнаарынга, Петр Ершовтуң «Мөгениң аътчыгажын», Константин Ушинскийниң «Эмдик оюн» номчуурунга олар база ынактар. Ол база таварылга эвес.

Оларның ээир дег эстедип, казыргы дег хадыдып турар аъттарынга кижилер чоргаарланыр чораан. Ынчангаш маңаа хамаарышкан шын чижекти төөгүден допчулай көрүптээли. Ленин аттыг совхоз биле Сарыг-Булуң көдээ Советтиң төвү Булуң-Бажы суур. Совхозтуң-даа, суурнуң-даа үндезилекчилериниң бирээзи хоочун коммунист, партизан Доңмит сураглыг «чүгүрүк доруг» аъттыг чораан. Ону чарышка партизанның эрес уруу Сынаа мунар. Самагалдайга-даа, Кызылга-даа болгулаан улуг-улуг байырлалдарга аът чарыжынга партизанның мелдер доруу эртип кээп турган. Ооң ээзи партизан Доңмит чогаалчы С. К. Токаның «Чаа Тывазының» бир маадыры, чүгүрүк аътты чарышка мунуп турган Сынаа тыва эки турачыларының бирээзи, фронтучу. Бо хүннерде 70 харлаан шүлүкчү Василий Эренчин ооң дугайында 1943 чылда «Партизан уруу» деп шүлүктү бижээн.

Бо-ла черге көжүп чурттап чораан арат Сандаңмааның казыргылаар кара аъды ТАР-ның 15 чылының паадымынга чүгүрүк аъттарның мурнунга эстедип келгеш «Ээир кара» деп шолалыг апарган болгаш бүгү Тывага сураглаан.

Сураглыг ол-ла «Доңмит доруу» биле «Ээир кара» Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында тыва чоннуң бежен муң эң эки аъттары-биле кады Саян сынын ашкаш, фронтуже чорупканнар.

Сарыг-Булуңга чылгы малдың ачызын шаандан бээр көрүп, ол чүгүрүк аъттарның төөгүзү-биле таныш хоочун назылыг кижилер бо хүннерде болган бир элдептиг таварылганы дүвүрел чокка эрттирбес.

Ол дугайын шуут тодаргай тайылбырлаарга мындыг. «Доңмит доруу»-биле «Ээир караның» одарлап чораан ховуларында, шаттарында амгы бо хүннерде кижи караанга көзүлбес, агаарда «дешкилешкен» өөр-өөр чылгы тыптып келген чүве-дир. Ону дыңнааш чамдык элээди болгаш апаяк назылыг кижилер оларны дээрниң делгеминде эжиген куштарга, харын-даа П. Ершовтуң чогаалында Айга чедир ужуга бээр «Мөгениң аътчыгашка» дөмейлей бээр чадавастар.

Чо-ок! Ол ыракта ындыг эвес болдур ийин. Кандыг бир тоол хамаан чок, дүшке безин кирбээн чүве-дир. 119 баш чылгының санын күрүн черден, арыг агаардан илбектеп алган даргалар Ленин аттыг совхозка чоорту тыптып кээп-тир эвес бе. Олар күрүне мегелеп, ай база квартал санында хоозун медээлер киирип, чылгы мал өстүрериниң планының күүселдезин эзбан бижиктеринге хөөктүрүп чанчыга бергеннери ол-дур ийин.

Бо дээрге бир ажыл-агыйның бүгү-ле чер базар чылгызындан эвээжевес сан-дыр. Эгезинде ол малдар совхозка бар турганы-ла шын. А оларның 101 бажын чүгле дөрт кижи: тодаргайлаарга, Михаил Хүлер 26, Дмитрий Билчээ биле Семён Соян 25-25, Василий Калдаажай 17, Владимир Нурзат 8 баш чылгы малды тус-тузунда чидиргилээн. Читкен ол малдар чүгле эрткен чылдың декабрьда хепхеперден билдине берген.

Ынча хөй мал чаңгыс хүн, чаңгыс ай иштинде «эстип хайлы» бербээн-не болгай. Совхозтуң мурнундагы болгаш амгы удуртукчулары эштер З. Банзай, К. Яндак, кол зоотехник Б. Бады-Хөө, районда чылгы ажылының талазы-биле зоотехник турган А. Сандан болгаш бухгалтерия, сан-хөө ажылдакчылары ынча хөй малды канчап чоктавайн турганыл деп айтырыг база тургустунуп кээр. Олар ол дудагдалды биле тура-ла «аксынче адан тепкен, эриинче эгин тепкен» чүве дег, аас ашпайн шуут-ла ийи кулакты кыскаш олурганнар. Ол хамаан чок дудагдалдарны тып илередип, өскээр шимчээр арга чок кылдыр тодарадып каап турбуже эрткен чылдың ол «өлүг сүнезиннери» бо чылдың сан-түңнеринче база бар дириг мал боор хуулуп кирген турган.

Төрүттүнгеш, чурттап чораан черинче кайы-бир шагда ындыг бак төөгү болу бээр деп чүвени хоочун коммунист, партизан Доңмит бодаваан-даа, дүжевейн-даа чораан болбайн аан. Күрүне мегелээр, кижи шыдажыр арга чок ындыг фактыларны районнуң-даа, совхозтуң-даа партия организациялары эштеш чок ёзу-биле көөрүнге бүзүреп турар бис.

Б. СОЯН.

УТКА-ШЫНАРЫН ХАНЫЛАДЫР

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниге, СЭКП ТК-ның «Идеологтуг, политика-кижизидилгелиг ажылды улам экижидер дугайында» доктаалынга дүүштүр аныяктарны В. И. Лениннин амыдыралының болгаш ажыл-чорудулгазының чижээнге, совет улустуң революсчу, дайынчы, күш-ажылчы чаңчылдарынга кижизидер дээш Кызыл-Мажалыктың № 1 школазының башкылар коллективи элээн ажылдарны сөөлгү үеде чоруткан.

Бисте идей-политиктиг ажылдың төвү ленинчи комната болуп турар. В. И. Лениннин болгаш ооң соратниктериниң амыдыралының, ажыл-чорудулгазының, партияның болгаш совет улустуң дайынчы оруктарының, эш Л. И. Брежневтиң чогаалдарының, партияның болгаш чазактың документилериниң дугайында кичээлдер аңаа эртип келген. Ленинчи комнатаның ханаларында чуруктарны, фотоларны аскан. Ында бистиң партиявыстың, чонувустуң 1917 чылдан эгелээш бо хүннерге чедир маадырлыг төөгүзүн көргүскен. Ол ёзугаар экскурсияны чорудуп турар. Ленинчи комнатага эрткен чылын аңгы-аңгы школалардан 564 өөреникчи, 79 башкы, 15 пионер вожатыйы, дыка хөй ада-иелер чораан. Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарының школаларының директорлары ооң ажылын таныжып көрген.

Ленинчи комнатаның чанында 23 кижи составтыг лектор бөлүүн тургускан. Олар класстарга 102 лекция номчаан, беседаны эрттирген.

Лекция пропагандазы

Аныяк лекторлар чүгле школага эвес, күш-ажылчы коллективтерге лекцияларны номчуп турар бооп берген. Харылзаа бердириниң, шивермастың ажыл-ишчилери «Ульяновтарның өг-бүлези» деп лекцияны сонуургап дыңнаан.

Ленинчи комнатага эш Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Кур чер», деп номнарынга конференцияларны, «Уран чүүлде В. И. Лениниң овур-хевири» деп байырлалды, революсчу ырларның конкурузун, социализм болгаш коммунизм тургузуушкунунга, делегейге быжыг тайбың дээш демиселге В. И. Лениниң болгаш СЭКП-ниң ролюн көргүзүп турар база политиктиг плакаттарның делгелгелерин организастаан.

Ленинчи комната өөреникчилер ортузунга элээн эвес ажылды чорудуп турар, баштайгы базымнарны быжыглап турган, ажылдың утка-шынарын бедидер, ялы-бүрү болдурарын школаның башкылар коллективи планнап турар.

Школада «Билиг» ниитилелиниң кежигүнү башкылар чүгле үстүкү класстарның өөреникчилеринге, ада-иелеринге эвес, күш-ажылчы коллективтерге лекцияларны номчуп, өске-даа хемчеглерге идепкейлиг кирип келгеннер. Оларга Т. С. Кыргыс, О. Д. Монгуш, В. К. Монгуш, Т. М. Тужикова болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Бо чылын ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының байырлалы болур. Ленинчи национал политиканың, хөй националдыг совет улустарның чедиишкиннериниң, кады ажылдажылгазының, найыралының болгаш орта хамаарышкан өске-даа темаларга лекциялар номчууру планда көрдүнген. Бо ажылдарны чорударынга идепкейлиг кирижир мен.

Т. КУУЛАР,
Кызыл-Мажалыктың № 1 школаның башкызы, лектор.

ТУДУГЖУЛАР—МАЛЧЫННАРГА

«Хемчик» совхозтуң тудуг бригадазы үш звенодан тургустунган. Олар аразында социалистиг чарыштыг. Ылангыя Доңдук Доңгактың звенозу багай эвес ажылдыг. Эп-найыралдыг бо коллектив тайгадан ыяш материалдарын сөөртүп, өске-даа ажылдарны кылып турар. Оон кежигүннери чаа кыштагның бажыңын, хой кажаазын эрткен айда тудуп дооскан. Өтек-оол Ооржак, Серге Доңгак, Оолак Иргит, Михаил Доңгак, Иван Хомушку болгаш өскелер-даа багай эвес ажылдап турар.

Тудугжуларның бригадазы январь, февральда 62 шагжаны, 62 оңгачаны кылган. Мал чеминге херек дериг-херекселдерни кодааннарже чедирип үндүрген. Ону кылып белеткээринге хоочун тудугжу Хажытпаа Саая, Кара-оол Саая, Михаил Хомушку эң идепкейлиг киришкен.

Ам сорулга болза, сес чунар-бажыңны, үш чурттаглга бажыңын, ийи чаа кажааны болгаш хөй чуур пунктуну тудары. Бо объектилерге херектелдиг материалдарның белеткелин бригада чоруда берген.

А. ЕВРОП.
Барыын-Хемчик.

Кооператорларда

ДЕМНИГ АЖЫЛДААР

Чөөн-Хемчик районнуң хереглекчилер ниитилелиниң «Искра» совхозта хуучу кежигүннериниң хуралынга районнуң кооператорларының эрткен чылда ажылының түңнелдерин, он бирги беш чылдың ийигизинде оларның мурнунда салдынган сорулгаларын чугаалашкан. Айтырыг талазы-биле илеткелди райпо баштаар чериниң даргазының оралакчызы А. С. ОЧУР кылган.

Илеткелчи болгаш хуралга салал бергеннер кооператорларның 1981 чылда ажылынга түс-түс доктаатаннар.

Совхозта хүн бүрүнүң херглел бараанарын садар магазинниң садыгжызы Роза Кара-Сал коллективиниң эрткен чылын канчаар ажылдаанын чугаалааш, сорулгаларга доктааган. Магазинниң садыгжылары 1981 чылдың планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүсеткеш, пландан ажыр 25 муң рубльдиң бараанын саарган. Клара Бартыпаевна Ооң эргелекчилээн бо магазинде бригадирден аңгыда ийи аныяк садыгжы бар. Роза Кара-Сал биле Зоя Сат олар дагдыныкчыпын арга-сүмезиндеп өөренмишаан, садыглаарының нарын аргаларын шиңгээдип алганнар. Олар совхозтуң ажыл-ишчилериниң бараанга негелде-хереглелдерин долу хандырарынче, эргежок чугула бараанарны четчелээринче улуг кичээнгейни угландырган. Садып алыкчыларның негелде-хереглелдерин өөрепип көрүп турары эки. Мында ажылдап турар кижилерниң ажылынга хамаарылгазы магазинниң ниити шимелдедирилгезинден, арыг-шеверинден безин илдең. Ажылынга харыысалгалыг, чонунга эвилең-ээлдек садыгжыларның ажылын совхозтуң ажыл-ишчилериниң мактап турары таварылга эвес.

«Искра» совхозтуң дирекциязы (директор Ө. А. Куулар) садыг ажылын ажыл-агыйның өске айтырыглары-биле деңге көрүп турар. Ылангыя транспорт-биле хандырып турары эки, диләг кылырга дыңнангыр. Совхозтуң дирекциязынга хамаарыштыр садыгжыларның талазындан чылыг сөстерни хуралга чугаалап турганы таварылга эвес.

Магазинниң ажылынга кооператив контроль комиссиязының дузазы улуг. Совхозтуң бухгалтери Ч. К. Ондар удурткан бо комиссия садыг чурумунга хажыдыышкыннар болдурбазы-биле бараанарын өртек-үнезин шын тургусканы, магазинниң санитарлыг байдалын хынап турар. Мындыг харылзаалыг ажыл совет садыгга хажыдыышкыннарны болдурар чоруктарны бадыр удур чайладырынга идиг болуп турарын хуралга демдеглээн. Ооң түңнелинде садыг чурумунга хажыдыышкыннар бо магазинниң талазында болбайн турар. А ол магазинниң ниити ажылынга улуг идигне дээрэн болдунгир.

Партияның XXVI съездизиниң үндүргени аъш-чем программазын амыдыралга боттандырарынга харын чылдыг райпонуң белеткел конторазы белеткел ажылдарының чыл планын эки көргүзүглерлиг күүсеткенин В. М. Соскут хуралдың киржикчилеринге дыңнаткан. Чурттакчы чондан 108 тонна эът садып алыр план—135 тонна, 28,7 тонна сүт планы—36,2 тонна кылдыр күүсеттинген. Кедээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын, мөөгү, кат садып алырының планын база ажыр күүсеткен.

«Искра» совхозтуң магазининиң садыгжылары чурттакчы чонну кедээ ажыл-агый продуктулары-биле долу хандырар сорулга-биле бар арга-курлавырларны долу ажыглап, 1982 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган. Ында дузалал ажыл-агыйын сайзырадыр айтырыгны чугулалап турар. Дузалал ажыл-агыйынга 3 тонна эът, 100 килограмм үс, 500-500 килограмм ыт, мөөгү белеткээр. Дузалал ажыл-агыйын сайзыралып турган. Кедээ ажыл-агый продуктулары-биле боттары бүрүн хандыртынарын чедип алырын хүлээнген.

Хуучулар хуралынга совхозта магазиннерниң ажылынга хамаарыштыр чөптүг шүгүмчүлеллер болган. Чижээ, Л. Монгуш эргелекчилээн аъш-чем магазини эрткен чылда үрмектеп садар бараан саарылгазының планныг онаалдазын чедир боттандырбааан. Магазинге хлеб садарын үзүктелдире бээр таварылгалар база бар. Хлебтиң шынарынга хомудалдар элээн эвес, райпонуң складында бар бараанарны магазинче четче сөөртүп албайн турарындан аъш-чем бараанарының ассортиментизи кызаа. Ажыл-агый, канцелярия бараанары-биле садып алыкчыларны хандырып турары негелдеге дүүшпес. Шиитпирлээр чогуур мындыг янзылыг айтырыглар мында элээн эвес. Хуучуларның хуралга киирген санал-оналын райпо баштаар чериниң талазындан шыңгыы кичээнгейге алыры чугула.

Хандырылганы экижидер сорулга-биле бот-боттарынга кичээнгейлиг дузалажып, демниг ажылдаарын хуралдың киржикчилери дугурушкан.

И. СЕРЕБРЕННИКОВ,
Респотребсоюзтуң оргмассалыг ажыл талазы-биле килдизиниң начальниги.

Болуушкуннар болгаш хүннер

УРУГВАЙ КОММУНИСТЕРНИҢ СОЛУНУ 25 ХАРЛААН

1957 чылдың февральда тургустунган «Популар» солун уругвай улустуң реакцыг күштерге удур демиселин организастаар болгаш хей-аът киирер талазы-биле коммунистерниң шынчы дузалакчызы болуп келген.

Ол солун партияның парлалга талазы-биле органы, улусчу массаларның демиселин углап баштаар, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эрге-ажыын камгалаар, студентилерниң, интеллигенцияның, пенсионерлерниң — чоннуң янзы-бүрү айтырыгларынга харыыларны бээр ужурлуг.

Забастовкаларны, фабрикаларны эжелеп ап турарының, удурланыышкынның чурттуң оруктарында эртип турар марштарының, митингилерниң болгаш улусчу хуралдарның дугайын ол солун бижип келген. А херек апарган үелерде — солуннуң журналистери болгаш фоторепортёрлары реакцияның огунуң адаанга безин ажылдап турган. Солуннуң ат-алдары мынчаар тургустунуп, хөгжүп эгелээн. Марксизм-ленинизмниң принциптерин камгалап, ССРЭ-ниң болгаш социалистиг дем каттыжылга чурттарының төөгүлүг чаалап алыышкыннарын пропагандалап, революсчу Куба-биле болгаш маадырлыг Вьетнам-биле эп-сеткил каттыштырылгазы дээш ажыл-чорудулгазы-биле ол солунга хүндүткел улам улгаткан.

Коммунистиг партияны болгаш өске-даа чоон чаалдыг организацияларны 1973 чылдың ноябрьда хоойлудан дашкаар деп чарлаан соонда, шериг эрге-чагыргалар «Популар» солунунуң үнерин хоругдаан. Ол солуннуң ээлеп турганы бажыңын, ооң дериг-херекселдерин эжелеп алганнар. Ынчалза-даа партияның үнүн соксадып шыдавааннар. Эң берге, туттуруп, бажыңнарын болур үеде уругвай коммунистер ажылдаан. Диктатурага удур демиселге … «Карта», «Либерасеа» болгаш оон-даа өске үндүргелдерни таратып турар. Полиция сөөлгү чылдарында … чажыт типографияларын ээлеп ап, бистиң үнүвүс турар солуннарывысты хоругдаган. Ынчалза-даа бистиң партиявыстың төп органы — «Картаның» түс ажыг номерлери чырыкче үнген. А аныяк коммунистерниң органы — «Либерасео» ышкаш солуннарны холдан холче дамчытчып турар. Уругвай коммунистерниң теория талазы-биле журналы «Эстудиос» даштыкыда үнүп турар. Уругвайның бодунда ону кызырган байдал-биле үндүрүп эгелээн.

Диктатурага удур демиселдиң чылдарында хөй-хөй журналистер чурттуу каггаш чоруур ужурга таварышкан, өскелерин кара-бажыңнарже киир октагылаан. Оларны хилинчектеп, эттеп-соп, өлүрүп турар. Кезиг журналист-коммунистерниң бирээзи — алдан беш харлыг Рита Ибарбуру ам-даа кара-бажыңда хевээр. Ооң кадыкшыл байдалы дыка баксыраза-даа, кара-бажыңның чалчалары аңаа берге ажылдарны кылдыртырын уламчылавышаан. Туттуруп хоругдатканының соонда эң дерзии шаажыладырга таварышкан, аарыг Исмаэл Вайнбергер, Буэнос-Айрестен оорлаткаш, Монтевидеода сөөртүрүп келген Эльса Альтуна олар хоругдалда хилинчектенмишаан хевээр.

«Популар» солуннуң ээрби беш чылын бөгүн демдеглевишаан, бодунуң хүрээлениниң чаңгыс аай чоруу дээш демиселге партияның болгаш чоннуң эртинеи оруун, ол демиселге чажыт парлалганың ролюн түрле саптыг, бодап турар эвес, чүгле парлалганың хостуг болур чоруун чок кылган эвес, а чоннуң өске-даа эргелерин болгаш хосталгаларын чок кылып узуткаан диктатурже ёзу-чурумну кидеп-биле бужуу шаап турар бис. Уругвайның политиктиг хоругдаттырганнарын хостаары дээш демиселди уламчылаарынче делегейниң бүгү чонун бо хүннерде кыйгырып тур бис.

Эдуардо ВИЕРА,
Уругвайның Компартиязының ТК-зының Күүскомк кежигүнү.
(ПМА).

КӨРГҮЗҮГЛЕРНИ БЫЖЫГЛАВЫШААН

Мөңгүн-Тайга райпозу он бирги беш чылдың бирги чылында багай эвес ажылдаан. Ынчангаш ооң күш-ажылчы коллективи бо чылды база-ла шалыпчы ажыл-иш-биле уткаан. Райпо эрткен чылын үрмектеп садар бараан саарылгазының планын 109 хуу, ниити чемненилгениң саарылга планын 111 хуу, чондан белеткел продукцияларын садып алырын 130 хуу күүсеткен. Бо көргүзүглерниң артында коллективтиң кежигүннериниң шудургу ажылының түңнели бар.

Тыва АССР-ниң садыгның алдарлыг ажылдакчызы, хоочун садыгжы: коммунист Дарый Салчаковна Чанзанның эргелекчилээни районнуң үлетпүр бараанарының магазини ай санында чонга 50-60 муң рубльдиң бараанын садып сайгарар планын доктаамал ажыр күүседип чуп садыгжы болгаш ооң кады ажылдап турар эки коммунист Марина Доңгаковна Саая садып алыкчыларга эвилең-ээлдек. Олар садып алыкчыларның чагыгларын, хереглээн бараанарын чогуур үезинде хандырар дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып турар.

Ол ышкаш аъш-чем магазининиң эргелекчизи Балды Иргековна Салчак оң беш чыл дургузунда кызымак ажылдап турар болгаш ак сеткилдиг ажылы-биле чаңгыс чер чурттугларының бедик хүндүткелин чедип алган. Ол ай санында 30-40 муң рубльдиң аъш-чем бараанын чонга садып, планын ажыр күүседип келген.

Ажыл-агый эт-херекселдериниң магазининиң эргелекчизи коммунист Фаина Хомушкуевна Даржаа база эки ажылдыг садыгжыларның бирээзи. Ай санында 16-17 муң рубльдиң бараанын садыглап, планын ажыр күүседип турар.

Ыракты Мөген-Бүреңде үлетпүр бараанарының магазининиң эргелекчизи Борбеш Кечилековна Салчак ам он хире чыл дургузунда онаашкан ажыл-херээнге ак сеткилдиг чоруун көргүзүп келген шалыпчыларның бирээзи.

Мөңгүн-Тайга райпозунда комсомолчулар 39 кижи бар. Ол ышкаш коммунистер 20 кижи аныяктарга үлегер-чижээн көргүзүп, ажылдап турар. Бо дээрге улуг болгаш ажыл-ишчи коллектив-тир. Комсомолчуларның болгаш коммунистерниң политөөредилгези мында доктаамал чорып турар. Эрге-хоойлу үндезиннери деп школаның пропагандистери ВЛКСМ райкомунуң секретары О. Очур-оол, райпонуң ажылдакчызы С. Монгуш олар кичээл бүрүзүн доктаамал солун уткалыышкыннарлыг кылдыр чорудуп турар.

Райпонуң комсомолчулары болгаш аныяктары бот-тывынгыр уран чүүлдүң ажылынга идепкейлиг кирип, чонга, малчыннарга солун программалыг концерттерни көргүзүп турар.

Райпонуң бүгү садыгжылары база ажылчыннары янзы-бүрү планныг онаалдаларын база багай эвес күүсеткилээн.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

ТАЙБЫҢЧЕ ЧАЙГЫЛЫШ ЧОК ТУРА-СОРУК

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихоновтуң Япониянның «Асахи» солунунуң редакциязының айтырыгларынга харыыларын даштыкы парлалга калбаа-биле дончулап парлавышаан база тайылбырлап турар. Совет Эвилелиниң тайбыңга ынак даштыкы политиказының принциптиг болгаш чайгылыш чогун, делегейниң маргылдаалыг айтырыгларын чугаалажыышкыннар аргазы-биле шиитпирлээринче, кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдеринче ССРЭ-ниң чүткүлдүүн парлалга демдеглеп турар.

ССРЭ-ге черле соңгаарладып болбас эң чугула айтырыг делегейге дүшкүүрлүг чорукту кошкадыры, боо-чепсекти эндере бүдүүрерин соксадыры болуп турарын Совет чазактың баштыңының чугаалаан чүүлдери база катап бадыткап турар-дыр деп, «Асахи» солунуң кол редактору С. Хата бижээн. Совет-япон харылзааларының түңнелдери ийи чурттуң экономиктиг хөгжүлдезиниң амгы үедеги дениелинге амдывызында ам-даа дүүшпейн турарын, Японияның болгаш ССРЭ-ниң аразында садыг харылзааларының хөгжүлдезиниң темпилери Барыын Европаның чамдык күрүнелери-биле Совет Эвилелиниң кайы-даа талага ажыктыг экономиктиг харылзааларының талаазынга чедип алдынган түңнелдерге дыка четпестеп эгелээнин Н. А. Тихонов демдеглээн. «Соңгу талакы девискээрлерни» эгидип алыр дээр чылдак-биле ССРЭ-ге хамаарыштыр пайыралчы эвес бүдүштүг чууй-бааздың кампанияларны калбартырынга киржип турар албаныңның япон эрге-чагыргаларының хөделиишкиннери-биле холбаштыр ол хараадаан сеткилин илергейлээн. Совет Эвилелиниң болгаш Японияның аразында харылзааларда шиитпирлеттинмээн «девискээр айтырыы» дээр шинчилиг тема чок деп бодал-оналын ол база чугаалаан.

Бир янзының социал системалыг күрүнелер-биле, оларның аразында АКШ-биле-даа, ССРЭ деңэргелиг дески, доктаамал туруштуг харылзаалар дээш тынтып келген айтырыгларны чугаалажыышкыннар столунга, санал-оналдарны солчурууң болгаш чугаалажырының аргазы-биле шиитпирлээр дээш туржуп турарын «Нойес дойчланд» солун (ГДР) демдеглээн. Ол бирги ээлчегде дайынның болгаш тайбыңның айтырыглары-биле шуут холбаалыг айтырыгларга хамааржыр. Шериг талазы-биле деп кылдыр тургустунуп келген байдалды бодунга ажыктыг кылдыр өскертиринин оралдажыкчыларны Вашингтон кылып турда, Совет Эвилели ындыг оралдажыышкыннарны кеди чок кылдыр долу барымдаалыг үнелеп турар. Бо-ла солун ышкаш-ла ындыг бодалдарны Чехословакияның «Руде право», Моолдуң «Унэн», Польшаның «Трибуна люду» солуннары база илередип бижээн.

АКШ-тың артык күштүг болурун хандырып бээриниң империалистиг политиказын бодунуң лагеринге-даа база кымышкыя болгаш кызамдадыышкыннар кылыр политиканы делегей аренаазынга боттандырарынга чылдак кылдыр Барыын чүктүң чамдык бөлүктерүн полтиа айтырыгны шилип алганын Н. А. Тихонов бодунуң харыызынга онзалап демдеглээнин барыын-германы «Вархайт» солун бижээн.

Женевада чугаалажыышкыннар-биле холбаштыр АКШ-тың туружу Москваны чигзиндирип турар деп, барыын-германы «Штутгартер цайтунг» солун онзалап демдеглээн. Америк администрациязының кедүрүп турары «нулевой» вариант дижир чүвени «Асахиге» интервьюзунга Н. А. Тихонов шыңгыы шүгүмчүлээн, ол дээрге, бир-ле болза, «чедир чепсегленишкин» дугайында НАТО-нуң планын боттандырарынче, чок-да болза, Совет Эвилели чепсегленишкининиң чаңгыс талалыг дужургээн турарынче угландыр бердил салдынган чүве-дир деп, ол айыткан. «Рейганның администрациязының даштыкы политиказын Н. А. Тихонов шыңгыы шүгүмчүледи» деп, АКШ-тың «Вашингтон пост» солуну дыңнаткан. Ам Вашингтон дайынга белеткелдерин өстүрерин күштелдирерин илергей-ле кол чүүл кылдыр көрүп, бодунуң эвилелчилерин харын АКШ мындыг оруже чыгап турар деп, ол медеглээн.

Вашингтонуң чорудуп турар кеди чок политиказы дайын айылын күштелдиреринден, кайы-даа талага ажыктыг кылдыр тургустунуп келген садыг-экономиктиг болгаш өске-даа харылзааларны үрээринден өске чүнү-даа бербес дээрзин совет премьер-министр демдеглээн-дир деп, Малайзияның «Нью стрейтс таймс» солуну айыткан. Ол политикага утаангыр шилип алыышкын кылдыр ССРЭ боо-чепсектерни кызырарын, чугаалажыышкыннарны, кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылганы хөгжүдерин саналдап турар.

(СЭТА).

ЧИЛИ: ДЕРЗИИЛЭЭШКИННЕР УЛАМЧЫЛАВЫШААН

БУЭНОС-АЙРЕС. Пиночеттиң хаанныг өлүрүкчү ёзу-чурумунга таарышпас диртеп кижилерге удур үргүлчүлеп турар дерзиилээшкиннериниң дугайында Чилиниң кижи эргелериниң талазы-биле комиссиязы дыңнаткан.

Комиссияның илеткелинде айыткаанын ёзугаар алырга, чүгле бо чылдың январьда безин Чилиниң чажыт шагдаазы 124 кижини кара-бажыңже киир октаан. Оларның аразында — ажылчыннар, студентилер, башкылар, журналистер бар. Хоругдаттырган дыка хөй кижилерни араатаныг хилинчектээшкиннерге болгаш доромчылаашкыннарга таварыштырып турар. Оон аңгыда, пиночетчи ёзу-чурумга таарышпас кижилерни даштыкыже массалыг үндүр шөлүп турарының дугайында, ол ышкаш дерзиилээшкиннерден айыылдыкаш, мурнунда чурттуң каггаш чоруткан чили кижилерниң дедир келирин эрге-чагыргалар дүрүм чокка чаптаарывейн турарының хөй санныг фактыларының дугайында дыңнадыглар киэп турар.

Амгы үеде Чилиде 180 чыгам конплагерьлер болгаш кара-бажыңнар бар болуп, 4 муң ажыг кижини оларда политиктиг чылдагаан-биле туттуп турар.

(СЭТА).

ЛИВАН АЙТЫРЫГГА ХАМААРЫШТЫР

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чурттуң мурнуу талазынга долу контрольду тургузуп болур аргалыг Ливанның чазаанга берги дег хемчеглерни деткип, КНО-нуң чиңгине секретары Х. Перес де Куэльяр чүве чугаалаан. Израильдин бүрүн тежээлинде турар болгаш кожа чуртта ооң шившиккиннери болур рольду ойнап турар барыын үзелдиг христиан чарылдырыкчы хедектер мурнуу-ливан девискээрде кара туразында ажылап турар.

КНО-нуң Ливанда тур күштериниң дугайында Айыыл чок чорук Чөвүлелинге түскай илеткелин Х. Перес де Куэльяр парлап үндүргеш, ол кавыда дүшкүүрелдиг чоруктуң хевээр артып, Ливанның бүрүн-бүдүн девискээрлиг турарын үреп уламчылавышааның илеткелинге ол айыткан. Израильге деткиттирген болгаш оортан хандырылгалыг отрядтар делегей күштериниң турар кавызынче халдаашкыннарын соксатпайн турарын илеткелде демдеглээн.

1978 чылда израиль агрессиязынга таварышкан чурттуң мурнуу талазы районнарын Ливанның чазааның башкарылгазынга дамчыдып бээрин контрольдаар бодунуң сорулгазын КНО-нуң күштери ол халдааышкыннарның түңнелинде күүседип шыдавайн турар. Үстүнде чугаалаттынган чүүлдерге хамаарыштыр ливан чазааның ажылдап кылган хемчеглерин, тургускан айтырыгларын чугаалажыры-биле Айыыл чок чорук Чөвүлели эң чоокку хүннерде чыглыр.

ОЛАРНЫҢ ЧӨҢГЭЭЗИ

ПАРИЖ. (СЭТА-ның корр. Л. Александрова). Бүдүрүлге ээлериниң бир ажылчынны өлүрүнге чедирген чаа чөңгээзи Францияның демократтыг күштериниң килеңниг буруу шавыышкынын хайныктырган. Клши хоорайда электротехниканың «Сейк» заводунуң администрациязының дужаалын ёзугаар үрегдекчилер отряды бүдүрүлгеге бажыңынче чаза таварып кире берген, 140 кижини ажылдан үндүрер деп чарлааныга болгаш ажыл неделязының үргүлчүлелин кызырар дугайында чазак доктаалын күүседиринден бүдүрүлге ээлериниң ойталаанынга удурланып, ажыл соксаткан ажылчыннар ол бүдүрүлге чериниң ийи неделя дургузунда ээлеп келген турган. Ажылчыннарның ээлеп турган цехиниң эжиин бөлүк үрегдекчилер үрегдеп киргеш, ажылчыннарны кара туразында хажылап туруп берген. Оон түңнелинде бир ажылчын — алжир иммигрант М. Меджир — аар балыглаттырган болгаш эмчиге баргаш, удатпаавында мөчээн.

Заводтуң ажылчыннарга удур «рейдиниң» уржуктуг түңнелинден корга берген администрациязы ам ону «озал-ондак болган таварылга» кылдыр көргүзерин оралдажып турар. Ынчалза-даа херечилериниң өчүктери сыр өске чүүлдүң дугайын чугаалап турар.

Күш-ажылдың бүгү ниити конфедерациязы прокуратурага хомудал киирген, ажылчынның өлгени ёзулуг өлүрүүшкүнүнүң түңнели болган деп демдеглээн.

ДЕРЗИИ ПЛАННАР

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Чоокку Чөөн чүкке чепсектиг холгаэрлаашкын кылырынга америк империализм идепкейлиг белеткенип турар.

АП агентилелдиң дыңнатканын ёзугаар алырга, АКШ-тың камгалал министри К. Уайнбергер Перси мугулдурунуң девискээринде «туруп турар чазактарны ниитки хоралаачы идегеттер дужурер дээр оралдажыышкыннар» кыла берген таварылгада ол кавыга «болдунуп болур дайын чорудулгаларының» планнарын дүрген ажылдап кылыр деп айтыышкынны «дүрген хемчег алырының күштери» дээр халдакчы күштериниң командылал черинге берген. Барыын чүкке чашпаачы ёзу-чурумнарга кыжаныл келген чоннуң демиселиниң базарын АКШ-тың бодап турарының дугайында чугаа чорул турары ол.

ДАЙЫН БЕЛЕТКЕЛДЕРИ

ДЕЛИ. (СЭТА). «Кыдат калбак дайын белеткелдерин Тибетте боттандырып турар. Аэродромнарны болгаш радар установкаларын тударындан аңгыда, кыдаттар Лхасаның девискээринде ракета баазазын тургузуп турар. Ол баазаз Индияның, ол ышкаш Мурнуу-Чөөн Азияның хөй-хөй хоорайларын шыгаашкын адаанда тудуп шыдаар» деп, индий чазакка чоок «Нэшнл геральд» солун дыңнаткан.

Индияның шуут чоогунда чыдар Тибет автономнуг районнуң барык бүгү девискээрин ам шериг плацдармы болдурган. ЮНИ дээр индий информация агентилелиниң херечилеп турары-биле алырга, мында «улусчу милиция» дижир кезектерден аңгыда, ниитизи-биле 500 муң ажыг солдаттарлыг болгаш офицерлерлиг доктаамал шериг кезектерин тургускан. Индий кыдыгаарының чоогунда Рудокта, Гартокта, Санг-Чолингте болгаш өске-даа чамдык районнарда улуг шериг кезектери бар.

Тибетте шериг инфраструктуразы калбарып, стратегтиг автооруктарны тудуп, кывар-чаар материалдарның улуг складтарын тудуп турар.

Шиитпирлиг удурланыышкын

ЖЕНЕВА, февраль 18. (СЭТА). КНО-нуң кижиниң эргелериниң талазы-биле комиссиязының хуралынга «Демократтыг Кампучия» дээр организацияның төлээлерин киржип турарын шын эвес деп Кампучия Улус Республика көрүп, аңаа удурланып турар. Ол дугайында КУР-нуң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, даштыкы херектер министри Хун Сеннин чоруткан документизинде бадыткап турар.

Негр чоннуң хамаатыэргелерин камгалаар дээш сураглыг демисээчи Мартин Лютер Кингтиң төрүттүнген хүнүнден бээр 53 чыл болурун америк хөй-нииити хөй муң кижи киржикчилиг чыскаалдар-биле демдеглеп турар. «Негрлерге өске улус-биле деңэргени тывсыр», «Биске тайбың херек!», «Кингтиң адын мөңгежидер» деп лозуңнар туткан чыскаалганнар Вашингтонуң төп кудумчулары-биле эрткеннер. Ол чыскаал америк конгрессиниң бажыңының чанынга доозулган. АКШ-та негрлер расизмниң каржы азаландышкынынга таварыжып, ажыл-даа чурттаар чер-даа чок, ажы-төлүн өөредир аргазы өскунган байдалдарга таварыжып турар деп, митингиге чүве чугаалаан ораторлар айытканнар. Бажың чок, аш-чутка таварышкан түрегти кижилерниң хоойлу ёзугаар чөптүг негелдезин амгы администрация кичээнгейге албайн, оларның түрегдиг байдалын экижидер дээш хоойлу төлевилелдерин хүлээп көрбейн турар.

ЧУРУКТА: Вашингтонуң кудумчуларында чыскаалдың киржикчилери.

Л. ПАХОМОВАНЫҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроиказы.

КОММУНИСТ ДУГАЙЫНДА СӨС

Эчис чолдуң тугу киискээн
Эң-не муруу одуругда,
Хостуг ишти баштап алган
Хоочун коммунист базып ор сен.

Ынак Ада-чуртувустуң
Ыдык, шыпшың кызыгаарын
Сорук күштүг камгалашкан
Солдат болуп база чордуң.
Калчаа дайзын чөңгээ кыпсып,
Кара сеткил кедеп кээрге,
Шоглап диттип албас кылдыр.
Согуг берип шыдаан-даа сен.

Өттүр көрүп бадылап каан
Өндүр беш чыл план онаан
Шалып ажыр күүсеткен
Шактар саны өөрүшкүң.
Кошкак кынмас шыдамыккай
Коммунист сээң тура-соруу.
Бедик чаагай идеалга
Бердингенин сөглеп чору.

М. БОЛАТ.

СЫГЫТ

Айдың кежээ ырак-узак чорук кылып,
Арттар ажыр, хемнер кежир аъттаныпкаш,
Сыгытчының сеткил-хөөнге тааланчыг
Сырынналган сергек үнүн дыңнап көр даан.
Суглук, дээрбек кыңгыраажы хөөн киирип,
Шулурашкан дамырактар үнүн кадып,
Чыраа, саяк оглаа-дайлар соруук кирген
Чындыңнады эстеди каап орар-дыр бе!
Даглар, шөлдер, шынааларны сактырыңга
Тамчык удуп таалаан дег, ыржым-дыр бе!
Кежээки ай булут ойбаан бакылай каап,
Хензиг-даа бол, дыңназа дээн ышкаш-тыр бе!
Хову, шөлдүң салгын-хадын чалгынналгаш,
Хостуг шөлээн ужупканзыг боор-дур бе!
Чалымнарга, туругларга чаңгылангаш,
Чамбы-дипти эргээн ышкаш эвес-тир бе!

Ч. ЧАП.

С. СҮРҮН-ООЛ.

КИЖИНИҢ НАМДАРЫ

(Төөжүдан үзүндү)

Колхозунуң ады Калинин. Чаа тургустунган колхоз. Акка тургустунган колхозтардан ылгалыр чүвези чок. Чүгле район төвү-биле аргыжарда, оруу ак, арт-сыы ашпас, оозу-ла эки. Дажы-Намчал Ооржактың кадайы Хуна алыс Хөлчүктүг чурттуг, оон дөргүл-төрели колдуу ында чүве болганда, ынаар тырттынайн канчаар. Чоорту Көшпесче көжүп алган. Ажы-төл база эндерлип туруп берген. Өгленгенинин амдыы чылында оол уруг көстүп келген. Ону Серов деп адап алганнар. Дараазында чылын база бир оол немешкен. Оозу Херел-оол деп атка чединген. Ынчап чоруй кыс уруг оон каастай берген. Ону Зоя деп адап алганнар.

Баштайгы чылдарда Дажы-Намчал доктаамал ажылга чедипмээн: даргалар, чарыча аът дег, ынай-бээр октап-ла турганнар. Ооң ужун боттаңнап ажылдап турган. Эң-не баштай Доора-Даг баарында тараа суггарар суггатчылар бригадири кылып каан. Суггат херек чок апарганда, тараа шыгжаар склад чок дээш, Кара-Аргаже октапкан. Дөрт ай иштинде ыяш ужуруп, чудук чонуп, ыяш дилип, чадыр иштинге чурттап келгеннер. Оон улаштыр кышты өттүр бажыңнар тудар чудук кезип кыштааннар. Оон хосталбаанда-ла, мал бригадири чедип келгеш:

— Ам сен өскээр ажылдаар болган-дыр сен. Өшкү кадар. Колхоз даргазы-биле дугуруштувус. Дораан бат — деп чугаалаан.

Ол үеде колхозка ам-даа кирбээн араттар база тургулаан. Шекпээр даанга чурттап турган үш ог-бүле колхозка кирген чүве-дир. Оларның салган үш чүс ажыг өшкүлерин кадып алгаш, кадарып кыштаан. Ооң чазынында ол өшкүлерин өске кижиге дужаар ужурга таварышкан. Шериг баар Көрген-оолдуң серге-сейнээ, чаш анайлары-биле катай алды чүс ажыг өшкүзүн хүлээдип каан. Аңаа база-ла ызыртынмаан. Тудуг бригадири чедип келгеш:

— Сени шевер кижи дээр чүве-дир. Бызаңнаар апаардыр сен, колхоз даргазы чөпшээрешти. Суур төвүнче дораан көш деп мындыг. Дажы-Намчал чөпшүл кижи болгаш, маргышпаан...

Шынын алыр болза, Дажы-Намчалда тудуг талазы-биле тускай эртеми-даа чок. Ынчалза-даа төрүмелинден шевер кижи болган. Бажың туттуп, манза чонуп тургулаан. Ооң шевери Арыскаппыг-Арыгта школа туттуп турда көзүлген. Ону ашактар эскерген. Ол дугайын олар-ла колхоз даргаларының кулаанга чедирген болур ужурлуг. А конторага келирге, тудугжулар бригадири болур сен деп дужаап каан. Бригадир болган соонда, боду база-ла холу-биле кирже бээр. Баштай-ла школаның стол, сандайларын кылганнар. Оон соонда, ясли тудуп кирипкен. Хлеб чок, ол багай, тараалы үдур хооруп чиириниң шүүттүү копчуг. Чүгле оларга эвес, бүгү чурттакчыларга, ылаңгыя школага хлеб эргежок чугула. Тудугжуларның аразынга Сендажы деп эр турган.

— Чаа, бригадир, сен бо бисти ажыл дээш кыйгыктырбас кижи-дир сен. Чангаш келийн дээрге безин чөпшээревес — дээш, айтырган: — Ол хиреде бистиң хырнывыс бодавас кижи боор сен бе?

— Оон артык канчаар чемгерерил? Далган-тараа үспейн тур ышкажыңар чүл — деп, Дажы-Намчал баштай херекке алыксаваан. Оон сагыш аппып келгеш, демгиапп деп үдур айтырган. — Азы хлеб чиксеп тур сен бе?

— Ийе, даап каантыңар. хлеб херек.

— Ону кайыын эккеп бээр мен?

Чугаалажы - чугаалажы кээрге, Сендажы хлеб бызырар сууту кылып билир кижи апарган. Ыяш материалды санап көөрге, база ажырбас, ясли тудуундан артыкталып чыдар. Колхоз даргазы Лопсаң турган. Дажы-Намчал аңаа халып четкен. Оозу удурланмаан: «Бодуңар-ла билиңер, ынчалза-даа меңээ бир дугаарында ясли херек» дээр болган.

Яслиниң хүндүс ажыл шагында тудуп турганнар, а кежээлерде, дыштаныр хүннерде хлеб бызырар бажың туткаш турупканнар. Өскелери чудук чонуп, хаалар эптей салып турда, Сендажызы манзыларны хирээлеп ап, кадап турар болган. Оозу ынчап чоруй ыяш печка апарган. Кажан бичии дөрбелчин бажыңы дээвирлеп турда, ыяш печканы ооң иштинге тургускаш, дой-довуракты хоюткаш, манзылар аразынче кудупкан. Оон када бээрге, манзыларны ап каантарга, ёзулуг печка апарган. Ол суурга хлеб ынчаар көстүп келген. Тударып база кончуг шалып кыла каапкан. Ооң ужун Дажы-Намчалдың алдары көдүрүлген.

1958 чылда ону Туран хоорайже тудуг школазынче чорудупкан. Чыл эрткенде, тудугжу-десятник деп дипломнуг чанып келген. Ол дээрге тускай эртем-дир. Аңаа өөрүп турган. Ийе, өөрүп турган! Ынчалза-даа оон-даа өөрүнчүг чүве Туранга болган. Ол хүн кажан-даа кайын уттундурар.

Дажы-Намчал чааскаан кичээл катаптап орда, школада партия организациязының секретары кылаштап келген. Өөреникчилерниң аразында чүгле ийи тыва бар, өскелери дооза өрү класстар дооскулаан орус оолдар. Дажы-Намчалда оларга бодаарга, эртем чок. Кичээлдерни орустап эрттирер. Дылга база пат, мелдүк-калдык, кыспас болза хоржок. Ынчангаш бичии-ле хостуг шакты катаптаашкынга үндүрүп, кудумчуга-даа чааскаан чугаалаттыныр, бижирткайнып чоруп турган.

— Чаа, кайы хире чоруп тур сен? — деп, башкызы парторг айтырган.

— Отлично, башкы — деп, Дажы-Намчал орустап-тываланып харыылааш, тура халып келген.

— Олур, олур — дээш, башкызы ону эктинден олурту идип каан. — Сээң өөредилгең багай эвези билдингир. Ооң аңгыда сээн кызып турарыңны база билир бис. Сеңээ бир сүме кадыксай-дыр мен. Болур бе?

— Чоп болбас боор. Кандыг сүме боор, башкы?

— Партияже кежигүнүнге кандидат кижи болгай сен. Стажың эрткен болгай. Чоп ыыт чок сен. Билдириишкинден бижи. Чингинезинге кирер-ле болгай — деп бо-ла.

— Дажы-Намчал чушкуузун дырбаттынган. Ооң күзели болза, чапа бергеш, чуртунга кирген болза эки.

— Чүл, хөнүң чогул бе?

— Хоон чокталып-даа канчаар мен, башкы — дээш, бичии узуктелгеш, айтырган: — Мени маңаа хүлээп алыр бе ынчаш?

— Чоп хүлээп албас боор. Бижи. Рекомендацияның бирээзин мен бээр мен.

Дажы-Намчал ол-ла дораан бижиир деп барган. Парторг соксадып каан:

— Далашпа. Хоңдур бодап. Кежигүнге кирип алырынга сенден негелде-даа, харыысалга-даа улам улгадыр. Шыдажыр сен бе? Бодап— дээш, демгизи чоруй барган.

Кижи бодунга боду бүзүревейн канчаар. Бодангап-даа чүве чок, эртенинде кичээл эгелээр деп турда, билдириишкинин аппарып берген.

— Кончуг эки-дир. Ам хурал болгуже, белеткен — дээш, парторг сейфтен партияның Уставы биле Программазын уштуп берген. — Боларны илдик чок билир ужурлуг сен. База катап номчу.

Школада партия кежигүннери эвээш, партбюро чок. Айтырыгны ниити хуралга тургускан. Партия секретары ооң билдириишкинин, аңаа берген рекомендацияларны номчаан. Оон айтырыглар эгелээн. Чиик айтырыглар салгылаан. Аңаа ажырбаан. Саналче шилчээн. Дөрт кижи санал берген. Дооза хүлээп алыр деп саналдаан, ооң-биле кады шүгүмчүлелдер база бар болган.

— Өөренири чүгээр кижи бо. Оон-даа артык өөренир арга мында бар. Багай-ла чүвези кичээлге, бирги класстың өөреникчилери ышкаш, кезээде кыйбыңайнып олурар. Ында та чүзү бар чүве, чай аразында-ла соңгаже көөр чаңы бар. Оон улам кичээнгейин чардыктырып орар, оозун каар болза эки-дир — деп, бир башкы чемелээн.

— Ооржак Дажы-Намчалды хүлээп алыр деп саналдыг мен. Ооң-биле кады бир чагыым бар. Ал-ла сагыжы аалында, кадайында дег чүве бар кижи бо. Чүве болза-ла «менден кажан-даа тудугжу үнмес, хей-ле бээр кел чыткап-дыр мен» деп орар. Ынчап баарга, кайын боор. Ам удавас тудуг десятниги болур кижи-дир. Боду билир, моон колхозунга ам-даа хөй бажыңнар туттунар. Тудугжуларны баштаар ужурлуг кижи-дир. Амдан эгелеп бодуп ол ажылга белеткээр, аңаа эът-ханындан, чүлдү-чүрээнден ынакшыыр болза эки-дир — деп, кады өөренип турар эжи база шымчыпкаш барган.

Чүс хуу бадылаашкын-биле Дажы-Намчал хүлээп алдынган. Төрээн колхозунга чүгле тудуг десятниги деп диплом эвес, а партияның чиңгине кежигүнү деп билетти база хойлап эккелген. Ол келгеш база-ла тудуг кылдырып чоруп турган.

(Уламчылыг).

Телевидение

ФЕВРАЛЬ 20-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40— Эртенги сула шимчээшкин. 8.55— «Кадык болурун күзээиңер» (Күш-культуржуларга сүме). 9.00 — Аныяктарның чогаадылгазы. 9.30— «Чаңгыс рейс кылыр чолаачы». Уран-чечен телефильм. 2-ги сериязы. 10.40 —«Силерге, ада-иелер!» 11.10 — «Спортлотонуң» 8-ки тиражы. 11.15— «Айыыл чок шимчээшкин дээш». 11.45—«Шуурганның черниң оглу». Эстонияның улустуң чогаалчызы Ю. Смуул дугайында. 12.30— ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылынга. РСФСР-ниң улустуң танцы ансамбльдериниң болгаш ырының ансамбльдериниң концерти. 13.40— Чаа мультфильмнер программазы. 14.15— Бөгүн делегейде. 14.30 — «Хүннүң шыгжамыры». 15.15— Уругларга фильм. «Кышкы эртен». Уран-чечен фильм. 16.40— Политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Летуновтуң беседазы. 17.10— «Дириг амытаннар дугайында». 18.10— УССР-ниң улустуң артизи Ю. Богатиков ырлаар. 19.00— 19.15— Чапсар. 19.15—«Кижи, Чер деп октаргайны камгалап көр». Документалдыг фильм. 19.45 — «Кызыл шөл». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы.— «Комиссар Амелин». 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35—«Кызыл шөл». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы.— «Начдив Кутасов». 22.45— Хаак спортунга делегей чемпионады. Эр улус. 30 км. Норвегиядан дамчыдылга. 23.20—01.00— Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Сокол»—«Спартак». Киевтен дамчыдылга. 2-ги, 3-кү үелер. Чапсарда болгаш төнгенде— Чиик атлетикага ССРЭ чемпионады.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20— «Хөглүг челээш». Уругларга фильм-концерт. 14.50 — «Бистиң секретарывыс». Документалдыг телефильм. 15.20—«Эстраданың аязы-бүрү өңнери». 15.50— «Хүлер болгаш каң». Кургаг чер шериглериниң дугайында документалдыг телефильм. 16.50— Хаак спортунга делегей чемпионады. Ийи хевир. Трамплинден халыыш. Норвегиядан дамчыдылга. 17.20— «Ольстерниң чалбыыжы». Документалдыг телефильм. 18.10 — «Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 18.55—Делегей байдалының дончулалы. 19.10— «Вакх болгаш Ариадна» деп балетке А. Руссельдиң музыказы. 19.30—«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Кааргананың хуулгаазыннары». 19.45— «Музыкалыг киоск». 20.15 — «Эрмитаж. Германияның уран чүүлү». 15-ки фильм. 20.45 — «Чоннуң аалгалары». 21.00— «Үе». Информастыг программа. 21.35— Хаак спортунга делегей чемпионады. Ийи хевир. 15 километрге чарыш. Норвегиядан дамчыдылга. 22.15—23.30 — «Бо таварылга Нарв станциязының ындынга болган». Музыкалыг телефильм.

Б. ООРЖАКТЫҢ «Ортаа Саянда Сылдыстыг бедик» деп чуруу.

КҮШ-АЖЫЛ ДУГАЙЫНДА ҮЛЕГЕР ЧУГААЛАР

«Ажылды бодуң далаштыр; ажыл сени далаштырарын мапава».

Б. ФРАНКЛИН.

«Амыдыралдың корабли күш-ажылчы угланыышкын чок болза, бүгү хаттарга болгаш шуурганнарга алзыптар».

СТЕНДАЛЬ.

«Өске кижилерге ажыктыг кылдыр бодуңну күш-ажылга дадыктыр — кол хоойлу ындыг».

Я. РАЙНИС.

«Кижилерге эң үнелиг эртине — ажылдан билири».

ЭЗОП.

«Күш-ажыл ажыктыг кежикти тургузуп турар ниитилел биле ажылдап турар кижиниң аразында быжыг, ханы харылзааны тургузуп турар».

Д. ПИСАРЕВ.

«Кошкак азы назыны улгаткан-даа болза, хүн бүрү ажылдап турар кижилер, ажылдың бергезин аныяк болгаш күштүг-даа болза, ажылга чаңчыкпаан кижилерге бодаарга чиик эрттирер».

ГИППОКРАТ.

«Күш-ажыл — амыдыралдың дүрүмү, хлебти чүгле дериг тен турган чедип ап болур деп чүвени бичиизинден тура билген кижи кандыг-даа бергени эртип шыдаар. Ындыг кижи херек апарганда күштүг болгаш тура-соруктуг тып алыр».

ЖЮЛЬ ВЕРН.

В. КАРА-САЛДЫҢ «Кышкы чурумал» деп фотоэтюду.

Агаар

Республикага көжүп турар булуттаар, чамдык черлерге бине хар чаар. Соңгу-барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 14—19, чамдык черлерге 4—9 градус соор.

Кызылга көжүп турар булуттаар, хар чагбас. Агаар хүндүс 14—16 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

МАМЛЯКАТТЫҢ УЛУГ ӨГ-БҮЛЕЗИ

ТАДЖИКИСТАННЫҢ Пенджикент деп улуг эвес хоорайында аңаа эвес салым-чаяанныг херээжен кижи чурттап турар. Мамлякат Худойбердиева 25 өскүстүң авазы болган. Чогум бодунуң иези беш харлыында мөчээн. Адазын эки билбес турган. Ава чок артары берге деп чүвени ол ханы билир. Ол бичиизинден-не эртенден дүнеге чедир байларга хөлечиктеп чораан.

Мамлякатты 13 хар безин четпээнде ашакка берипкен. «Кижиниң аажы-чаңы — ооң салым-чаяанында» деп, ол девискээрниң даг чурттуг кырганнары чугаалажыр турган. Мамлякат ону күш-биле ашакка бергенинге эптешпейн, Йоры суурдан Пенджикентче дезип келген. Уруглар бажыңынга ол үш чыл чурттаан. Башкылар уругга хөй эки чүүлдерни өөреткен. Эң-не кол чүве — шынчы, кижилерге бүзүрээр чорукка өөреткени болур.

Октябрьның социалистиг Улуг революциязының өөскээниниң дугайында өөрүнчүг медээ ыракты Россиядан дыңналып кээп турган. Оон чалгыы Таджикистанның дагларынга удаваанда чаңгыланган.

...Чээрби чылдар. Пенджикентиниң чоок-кавы суурларынга басмачылар тура халчып үнген. Олар суурларның бажыңнарын өрттедиптер, малын сүрүп аппаар турган. Шак ол үеде Мамлякат милиция начальниги Мирзояхье Аминовка хүнүң кээп, ажылга хүлээп алырын дилээр апарган. Мамлякат Худойбердиева Таджикистанда бир-ле дугааргы херээжен милиционер болганы ол. Мамлякатка хөй чүүл даалганы берип келген. Хоорайга дежурныйлаар, басмачыларга удур операция чорудар дээш оон-даа өске. Хөрээнче бижектеткениниң сорбузу турасказ боон арткан.

Бир-ле катап дежурныйлаан үезинде базаарга чеде берген. Чыылган хөй кижи көргеш, чогуш болган-дыр дээш чеде бээрге, чөргекте ораап каан чаш уруг ыглап чыткан. Мамлякат уругну алгаш хөрээнге чыпшыр кужактаарга, ыыды дораан чиде берген. Ону бажыңынга эккелгеш, кургаглап көөрге, көк карактарлыг ак оол болган. Оолду Анатолий деп адаан. Мамлякат шак ынчаар ие апарган.

Элээн үе эрткен. Ажыл соонда милиция начальниги Аминовка кире дүшкеш,

— Бичии оол тыы алдывыс. Уруглар бажыңынче аппаап бе? — деп, начальник дайын тыппастаан орган.

— Меңээ берип көрүнер— дээш, Мамлякат оолга чоокшулап чеде берген. — Ол мээң оглум болур...

Пенджикентиниң милиция ажылдакчызы Мамлякат Худойбердиевага ийиги оол көстүп келген. Оолду Түйчи деп адаан. Хостуг үезин ол чүгле оолдары-биле эрттирер турган.

...Шаг-үе билдиртпейн эртип турган. Көдээ ажыл-агыйның хөгжүдери-биле чуртка чаа машиналар кылдынып эгелээн. «Комсомолчулар — тракторже!» деп кыйгырыг чуртка тарай берген. Ол үеде Пенджикентиге бир трактор келгеш, мырыңай милиция чанынга доктааган. Мамлякат ол техниканы кончуг сонуургаан.

— Машинага дегбе, бодуңнуң милицияң ажылын кылып көр! — деп, тракторист аңаа чугаалаан.

Мамлякаттың хөрээнге хомудал кынтыккан. «Черле кижи канчап шыдавас боор? Ындыг турбас ужурлуг!» деп, ол ханы бодаңган. Ол-ла кежээ МТС механигиниң бажыңынга четкеш, трактор башкарарынга өөредирин дилээн. Механик чөпшээрешкен. Ол кежээниң-не ажыл соонда өөренип турган. Мамлякат экзаменни кончуг эки демдектерге дужааган. Трактор башкарарының шынзылгазын холга алган. Баулуг мастер болгужеге чедир ол белен эвес орукту эрткен.

Мамлякат орайга чедир ажылдааш, МТС-че чоруп орда, малгаштыг черге трактору тырыкылапып туруп алган. Хенертен ол мурнунда орукче көрүптерге, бичии кижи турган. Ол машиназын тургускаш айтырган.

— Кымның оглу сен, кайнаар баарың ол?

— Кымның-даа эвес мен. Менде кым-даа чок. Өлүп калганнар.

— Кады чорууу, бээр олур.

Мамлякаттың чымчак, чылыг хүлүмзүрүүн көргеш, оол чөпшээрежипкен. Ам дөрт алышкыга беш дугаары Шариф немешкен. Авазы ажылдааш кээрге, оолдары өөрүшкүлүг карактары-биле ону уткуур. Оларның көрүжүнден пенни туруп кан холдары күш кирип кээр ышкаш сагындырар. Чоорту оон бажыңынга Үгуло, Анзурат, Биби, Махкамо деп бичиилер удаа-дараа көстүп келгилээн. Уругларының ажылгыр болгаш мөзүлүүнге Мамлякаттың сеткили өөрүүр. Дайын үезинде Мамлякат чолаачылап база ажылдаан. Дайын төнген соонда безин ол 15 чыл чолаачылаан. Ооң соонда пенсияже үнген. Мээң барганымның бүдүүзүнде Холойберды деп бичии оолду азырап алган. Оон-биле кады оон уруглары 25 болган.

Мамлякат уругларының кайда ажылдап, кандыг мергежилдиг болганын чугаалап орар:

— Анатолий техникум дооскан. Өг-бүлелиг. Ам Москвада. Түйчи геология-шинчилел экспедициязында ажылдап чоруур. Хушаахта — Пенджикентке септелге-тудуг эргелелинде бригадир. Шариф база мында орук кылып турар. Бурной Душанбеде. Ол «Чырыдыышкын болгаш культура» солуннуң редактору. Далер база мында чурттап турар. Биби биле Анзурат Самаркандыда. Олар колхозчулар болган. Миясара Пенджикентиниң эмнелгезинде ажылдап турар. Раджап болгаш Курбан Пенджикентиде тудугжулар. Курбан Айнинск районда чолаачы. Ахтам база чолаачы. Ибодулло биле Мустима таакпы заводунда, Шарофат — педучилищеде. Равиль. Истадый школаны кадесче шилчээн.

— Четтирдим, төрээнемим! — деп, ие чугаалап орар. — Силер-ле эас-кежиктиг, күрүнеңерге төлептиг бараан боон чорзуңарза, меңээ оон үнелиг чүве чок.

С. ДВОРЕЦКИЙ.

ДАШТЫКЫ БАШТАКТАНЫГЛАР

— Сугга эндей бер часканыңда сени уштуп каан кижини шаңнадың-на ыйнаан?

—Ынчапмайн канчаар. Мен аңаа мырыңай-ла доллар бердим.

— Кайы, ол-ла бе? А ол?

— Чүү-даа чугаалавады. Чүгле тозан цент чаңдырып берди.

* * *

Англи билиесмен коллегазындан чагаа алган. Ында бижээни: «Эргим сэр, мээң секретарым херээжен кижи чүве, ынчангаш силерниң дугайыңарда чүнү бодап турарымны машинага бижиттедим. Оон эрткен, бир-тэ мен джентльмен болганымда, мен силерниң дугайыңарда ынчаар бодаар эргем чок. Ынчалзажок силер ол-даа, мен-даа эвес болганында, мени шын билип алыр боор силер деп идегел артым».

* * *

— Синьор Пирелли, аарыг улустан кандыг арага ижерин чүге-ле үргүлчү айтырар кижи боор силер? — деп, бир эмчиден өскээ айтырган.

— Кандыг маркалыг арага ижерин билип алыры оон кайызынга кандыг салдарлыг болганын эвес, а оон кайы хире шыдалдыын айтыр. А оон меңээ бээр гонорар хамаржыр болгай.

Сонуургактарга

ЧАПАЕВТИҢ ОГЛУ

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында балыглангаш, түс черниң госпитальдарынга өлген дайынчыларга тураскаадып, Борисоглебск хоорайда тургускан мемориал-тураскаалдың чоогунда база бир тураскаал бар. Ында мындыг бижилге бар: «Аркадий Васильевич Чапаев. Ужудукчу, өзал-ондактан мөчээн. 1914—1939 ч.ч.».

Хамааты дайынының маадыры В. И. Чапаевтиң оглу Аркадий Чапаев ужудукчу болурун бичиизинден тура кончуг күзээр турган. Школага өөренип тургаш, аныяк ужудукчулар бөлгүмүнге өөренип турган, ооң соонда авиация школазын чедиишкинниг дооскаш, бөлүк командиринге томуйлаткан. 1938 чылда Жуковский аттыг Шериг-агаар академиязынга кирген.

1939 чылда бирги курс соонда Аркадий Чапаев академияның бөлүк дыңнакчылары-биле кады шенелде-өөредилгеге киржири-биле Борисоглебскиже келген. Аңаа өөредилге үезинде ужудуушкунуң эң нарын хевирин көргүзүп турда, самолёт хенертен башкартынмастаан... Аркадий Чапаев ынчан парашют-биле халый бээрин бодавайн, эң сөөлгү минуталарга чедир самолётту камгалап алыр дээш демисешкени ооң соонда билдинген.

Ю. НОРШИ.
Борисоглебск.

УЗУН НАЗЫЛЫГЛАР

Артемовскиниң чурттакчызы М. А. Селинченконуң паспортунда оон төрүттүнген чылы — 1873. Чурттап келгени чүс ажыг чылдарының дургузунда Мария Амосовна эмчиге дуза дилеп чүгле чаңгыс катап барган. Өрт үнген черге таварыжы бергеш, ону өжүржүп тургаш, чалбыраашкан балыглангаш, чүгле ынчан эмчиге баар ужурга таварышкан. Күш-ажыл, шимченгир чорук — Мария Амосованың быжыг кадыкшылының үндезини.

Областа чүс ажыг хар назылыг кижилерниң саны бо хүннерде ийи чүс чыгыы.

Г. ДОРОФЕЕВ.
Артемовск.

КИНО

ФЕВРАЛЬ 20-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Олар артистер чорааннар» 9.30, 17.30, (узаткан). **«Эрлер!»** 11.30, 13.30, 15.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Боолаар эрге» 9.50, 13.10, 15.00, 16.50, 18.40 (узаткан), 21.00, **Киночылынды № 56** 11.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сергей Лазо» 15.00, **«Чажыттыг азыткыыш»** 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оон база ээп кээр мен» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

Республиканың киноэкраннарынга «Боолаар эрге» деп уран-чечен фильм удавас үнүп эгелээр. Ук кинону уругларның болгаш аныяктарның М. Горький аттыг Төп студиязы үндүрген.

Редакцияның адрези: 567000. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысаалгалыг секретарьның 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, көдээ ажыл агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн баргаңда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 74.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00644.